

Національна академія наук України
Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського. Львівське відділення
Національна спілка краєзнавців України
Рівненська обласна організація
Наукове товариство ім. Шевченка
Рівненський осередок

**ДЕРМАНЬ І МІЗОЧ
В ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ ВОЛИНИ**

Випуск 1

Рівне – 2019

УДК 94:008](477.81/.82)"15/19"(093.2)(06)
Д36

Редакційна колегія:

Андрій Жив'юк (головний редактор),
Андрій Фелонюк (відповідальний редактор),
Володимир Александрович, Михайло Глушко,
Ірина Захарчук, Мирон Капраль, Ярослав Онищук,
Ігор Сkochиляс, Ігор Тесленко

Рекомендовано до друку
ухвалою вченої ради Львівського відділення
Інституту української археології та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України
(протокол № 3 від 15 жовтня 2019 р.)

*Книгу видано за фінансової підтримки
Здолбунівської районної ради (голова Олег Дацюк)*

Дермань і Мізоч в історії та культурі Волині / НАН України. Інсти-
Д36 тут української археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.
Львівське відділення; НСКУ. Рівненська обласна організація; НТШ. Рів-
ненський осередок; редкол.: А. Жив'юк (голов. ред.), А. Фелонюк (відп.
ред.), В. Александрович та ін. – Рівне, 2019. – Вип. 1. – 296 с., іл.
ISBN 978-966-02-9057-0 (загальний)
ISBN 978-966-02-9058-7 (Вип. 1)

У збірнику публікуються статті, написані на підставі виступів на науковій конференції «Дермань і Мізоч в історії та культурі Волині» (8 червня 2019 р.). Висвітлюються основні проблеми історії Дерманя, Мізоча та околиць упродовж XVI–XX ст. Зокрема, проаналізовано мистецьке оздоблення Дерманського Євангелія 1507 р. та перехід Мізочка до різних державців у період Острозької ординації, оприлюднено документ із першою писемною згадкою про Мізоч 1545 р. Вивчено ремісниче середовище містечка останньої чверті XVIII – першої половини XIX ст., а також Мізочський мастковий комплекс Дуніних-Карвицьких того ж часу. Розкрито невідомі сторінки історії Мізоча 17 вересня 1939 р., Дерманського монастиря в період німецької окупації, «зачистки» радянськими каральними органами Дерманя в 1948–1950 рр. Кілька текстів присвячено знаним постатям цього краю – Володимирові Марцинковському, Леонідові Ступницькому та Борисові Тену.

Для науковців, викладачів, усіх, хто цікавиться локальною історією.

УДК 94:008](477.81/.82)»15/19»(093.2)(06)

ISBN 978-966-02-9057-0 (загальний)
ISBN 978-966-02-9058-7 (Вип. 1)

© Автори, 2019

Тарас ВИХОВАНЕЦЬ

ДЕРЖАВЦІ СЕЛА МІЗОЧКА В ДОБУ ОСТРОЗЬКОЇ ОРДИНАЦІЇ*

Шматочок історії – це така рідкісна річ, що
нею треба вельми дорожити.

Михайло Грушевський

Період ранньомодерної та нової історії села Мізочка у Здолбунівському районі на Рівненщині ще не ставав предметом ґрунтовного зацікавлення ні істориків-фахівців, ні краєзнавців. Повідомлення про нього, що їх допитливий читач знайде на сторінках «Географічного словника Польського королівства»¹, «Історично-статистичного опису церков і парафій Волинської єпархії»², «Історії міст і сіл Української РСР»³ та інших видань⁴, не лише надмірно лаконічні, а й подекуди не відповідають сучасному стану історичної науки.

* Маю за честь подякувати своїм колегам, кандидатам історичних наук Ігорю Тесленку й Андрію Фелонюку, за допомогу в ході підготовки статті, а другому з них – також за надані цифрові копії документів із Келецького державного архіву (Польща) та Державного архіву Житомирської області.

¹ D[unin]-K[arwicki] J. Mizoczyk. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* / pod red. B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. Warszawa, 1885. Т. 6. S. 514.

² Историко-статистическое описание церквей и приходов Волинской епархии. Т. 2: Уезды Ровенский, Острожский и Дубенский / сост. Н. Теодорович. Почаев, 1889. С. 916–917.

³ Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська область / голова голов. редкол. П. Тронько. Київ, 1973. С. 329.

⁴ Dunin-Karwicki J. Z zamglonej i niedawno minionej przeszłości. Wołyńskie opowiadania historyczne. Warszawa, 1901. S. 18–32.

На цьому тлі позитивно вирізняються стаття Ігоря Тесленка⁵ і монографія Сергія Горіна⁶, у яких представлено чимало відомостей з історії цього населеного пункту. Однак і вони не вичерпують питання. Як переконаємось, минувшина навіть такого маленького волинського села – багата, доволі змістовна й надзвичайно цікава.

Люди замешкували тутешній край здавна. На східних околицях Мізочка збереглися залишки городища, яке функціонувало у слов'яно-руську добу нашої історії. На північний схід від цього археологічного об'єкта є сліди поселення, де знайдено уламки гончарного посуду X – початку XI ст.⁷ Неподалік від Мізочківського городища стояло й середньовічне поселення Рай-Городок – нинішній Дермань⁸.

Упродовж XVI–XVIII ст. Мізочок над р. Стублою (Стубелкою) в Луцькому повіті Волинського воєводства йменувався по-різному: власне Мізочок, Малий Мізоч. До певної міри труднощі викликають такі означення, як Мізоч Старий і Мізоч Новий⁹, де в одному випадку, безсумнівно, йдеться про Мізочок, а в іншому – про сусідній з ним Мізоч. Проте сформулювати пари цих відповідників одразу непросто. Гадаємо, що фраза з документа, де мовиться про «[господарський] двір і село Мізоч Новий» (1585), за логікою, більше пасує Великому Мізочу, або ж просто Мізочу, а Мізоч Старий – Мізочку. До речі, два останні поселення ототожнював і Юзеф Дунін-

⁵ Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь Луцької єпископії до Острозької волості в останній чверті XVI ст. *Релігія і церква в історії Волині*: зб. наук. праць. Кременець, 2007. С. 46–51.

⁶ Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії кінця XV – середини XVII ст.: функціонування і місце у волинському соціумі. Київ, 2012. С. 70, 79–81, 87–88, 420–421.

⁷ Прищепа Б. Погоринські міста в XI–XIII ст. Рівне, 2016. С. 229–230.

⁸ Рудий В. Стародавній Рай-Городок – Дермань. Нариси історії та археології. Львів, 2015.

⁹ Архив Юго-Западной России (далі – АЮЗР). Киев, 1859. Ч. 1. Т. 1. С. 203.

Карвицький, один із давніх господарів Мізоцького краю¹⁰. Надалі ми вживатимемо лише топонім Мізочок.

На світанку своєї писемної історії, в другій половині XVI ст. населений пункт належав до підострозьких сіл Луцько-Острозької православної єпархії¹¹. Луцький владика Йона (Борзобагатий-Красенський) задля матеріального зиску кілька разів віддавав ці мастки в оренду. 19 вересня 1572 р. екскуртувач, королівський дворянин Филип Водичка звернувся з листом до мізочківських, а також будеразьких, півченських і буцанських селян, аби ті визнали над собою зверхність чергового орендаря – Станіслава Граєвського (теж королівського дворянина). Це повідомлення є найранішою зноюю нам писемною згадкою про Мізочок¹².

¹⁰ D[unin]-K[arwicki] J. Mizoczyk... S. 514.

¹¹ Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 46–48.

¹² Опись актов книги Киевского Центрального архива № 2046 / сост. И. Каманин. Киев, 1890. С. 67; Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 48; Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 87. Якщо справедливим є твердження про те, що Мізочок і Мізоч Старий – ідентичні поняття, а Мізоч Новий тотожний Мізочу, який відомий уже принаймні з 1555 р. (Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 52), то заснування Мізочка як Мізоча Старого (тобто давнішого) можна віднести на час до 1555 р.

Ще раніше повідомлення про Мізочок (8 грудня 1322 р.), вміщене в «наданні» кн. Любарта Гедиміновича соборній церкві Св. Йоана Богослова в Луцьку, до уваги не беремо, бо цей текст в історіографії визнаний фальсифікатом (Грушевський М. Коли сфабрикована грамота Любарта Луцькій катедрі? Критична замітка (з поводу статті Д. Щербаковського: Фундушева запись князя Любарта луцкой церкви Иоанна Богослова 1322 г.). *Записки Наукового товариства імени Шевченка* (далі – ЗНТШ). Львів, 1906. Т. 70. С. 71–72, републікація в: Грушевський М. Твори: У 50 т. Львів, 2007. Т. 8. Серія: Історичні студії та розвідки (1906–1916) / упоряд. М. Капраль, А. Фелонюк. С. 175–176, коментарі: С. 614–615, тут же див. вибрану бібліографію праць щодо цього документа; Грушевський М. Історія України-Руси: В 11 т., 12 кн. Київ, 1995. Т. 6. С. 304; Флоря Б. Две грамоты князя Любарта (о Луцкой епископской кафедре в первой половине XIV в.). *Древнейшие государства Восточной Европы. 1998 г.* Москва, 2000. С. 250–254; Купчинський О. Акти та документи Галицько-

С. Граєвський мав у своєму посіданні Мізочок до 1580 р., коли село відійшло київському воєводі, маршалкові Волинської землі кн. Василю-Костянтиніві Острозькому і стало частиною його Острозької волості¹³. На той час це було зовсім невеличке поселення. У 1583 р., коли новий власник сплатив із нього податок сумою 3 злотих і 18 грошів, тут налічувалося шість димів (дворів), мешканці яких, очевидно, обробляли більш-менш розлогі земельні обшири, та ще трое селян-городників, у розпорядженні котрих були лише порівняно невеликі ділянки – городи¹⁴.

У травні 1585 р. польський король Стефан Баторій видав привілей на Луцько-Острозьку єпархію турово-пінському владиці Кирилові (Терлецькому)¹⁵. Попри те, що підострозькі села єпископії перебували у сфері впливу київського воєводи, той не виступив проти юридичного введення (ув'язання) в ці володіння нового господаря. Формальне надання маєтків відбулося 5 листопада 1585 р.¹⁶ Схоже, що з руки єпископа Мізочком певний період користувалися батько й син, князі

Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. Львів, 2004. С. 683–697; Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 46–47). Текст «грамоти» кн. Любарта Гедиміновича див.: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (Polska) (далі – AGAD), Metryka Koronna (далі – МК), Libri inscriptionum / ed. cyfrowa S. Górzyńskiego, ks. 177, k. 448–450 (впис із оригіналу фальсифікату?); АЮЗР. Ч. 1. Т. 1. С. 206–208 (польськомовний переклад); 1883. Ч. 1. Т. 6. С. 1–4 (руськомовний текст за вписом до Коронної Метрики); Грамоти XIV ст. / упоряд. М. Пещак. Київ, 1974. С. 20–22 (за публікацією в: АЮЗР. Ч. 1. Т. 6); Купчинський О. Акти та документи... С. 683–697 (руськомовний текст за вписом до Коронної Метрики та польськомовний текст за публікацією в: АЮЗР. Ч. 1. Т. 1).

¹³ Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 48.

¹⁴ AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego I, sygn. 31, k. 569 v.; Jabłonowski A. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. 8: Ziemie Ruskie. Wołyń i Podole. *Źródła dziejowe*. Warszawa, 1889. T. 19. S. 80.

¹⁵ Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 48.

¹⁶ АЮЗР. Ч. 1. Т. 1. С. 203; Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 48–49; Историко-статистическое описание... Т. 2. С. 917.

Мацей і Флоріан Гедройці¹⁷. Значно пізніше, коли взаємини між Острозьким і Терлецьким зійшли нанівець, 12 липня 1598 р. маршалок Волинської землі вкотре силою інтегрував Мізочок разом з низкою інших владичих сіл до Острожчини¹⁸. Церковна інституція тривалий час докладала зусиль, щоб повернути відібране, та їй це не вдалося¹⁹.

У документі розподілу маєтків князів Острозьких від 1603 р. Мізочок уже не був цілісним: одну його частину вмістили серед сіл Острозької волості, що відійшли синові київського воєводи – кн. Янушу Острозькому, іншу – в переліку населених пунктів, якими володіла Дерманська обитель²⁰. У джерелах та літературі побутує думка, що право на половину Мізочка та ще декілька сіл монастиреві надав/підтвердив 24 травня 1597 р. кн. В.-К. Острозький²¹. Але уважний читач помітить суттєвий дисонанс: у той час ці маєтності київському воєводі ще не належали, тож розпоряджатися ними він не міг. Ігор Тесленко в листі до автора констатував, що цей документ – фальсифікат, причому досить пізній²². Питання ж

¹⁷ Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 87.

¹⁸ Тесленко І. Інкорпорація підострозьких володінь... С. 49–50; Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 87.

¹⁹ Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 87. Див. також: Archiwum Narodowe w Krakowie (Polska) (далі – ANK), Archiwum Młynowskie Chodkiewiczów, sygn. 22, s. 39–42, 47–52; Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника (далі – ЛННБ), відділ рукописів, ф. 91 (Архів Радзимінських), спр. 60, арк. 76.

²⁰ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 181, ч. 16, арк. 8а зв., 9а; Ковальський Н. Акт 1603 года раздела владений князей Острожских как исторический источник. *Вопросы отечественной историографии и источниковедения*. Днепропетровск, 1975. Вып. 2. С. 125–126.

²¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5 (Рукописи бібліотеки Національного закладу ім. Оссолінських), оп. 1, спр. 6746, с. 166–167; Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 70, 87; Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький: Історичний портрет у галереї предків та нащадків. Київ, 2012. С. 857.

²² Лист Ігоря Тесленка до Тараса Вихованця від 2 серпня 2019 р.

про те, хто й коли поділив село та віддав одну його половину ченцям, залишається відкритим.

Показово, що у фіскальному документі за 1604 р. подвійності чомусь не спостерігається: тут Мізочок записали серед сіл Острозької волості, що перебували в користуванні князівських слуг-зем'ян (хоча один із сумаріїв у зв'язку з цим документом зазначає, що половиною поселення володів чернечий осередок²³). Згідно із джерелом, на початку XVII ст. у селі було 11 тяглих підданих (таких, що мали робочу худобу), троє підсусідків (мешкали «на квартирах» у своїх заможніших односельців) та ще троє городників²⁴.

Поділ Мізочка навпіл визначив його подальшу долю: та частина, котра відійшла монастиреві, жила своїм особним життям, інша, що стала набутком кн. Януша Острозького, невдовзі ввійшла до створеного ним адміністративно-господарського комплексу – Острозької ординації, у складі якої й перебувала майже півтора століття. Саме про останню половину маєтку та її господарів і йтиметься далі.

На схилі життя перший сенатор Речі Посполитої, краківський каштелян кн. Януш Острозький об'єднав більшість²⁵

²³ Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 88.

²⁴ Описи Острожчини другої половини XVI – першої половини XVII століття / упоряд. В. Атаманенко. Київ; Острог; Нью Йорк, 2004. С. 177; Ворончук І. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. Київ, 2012. С. 554.

²⁵ Кн. Януш Острозький включив до ординації Острог, Межиріч, Дубно, Степань, Костянтинів, Базалію, Сульжинці, Красилів, Кузьмин, Чорторию, Сапогів, Миропіль, Могильну, Заборичі, Чуднів, П'ятку, Янушпіль, Дриглів, Соснів, Дітківці, Пиків, Глинськ, Вільськ, Новий Острожок, Краснопіл, Литовиж, Грибовичі, Лешну, Осмиловичі та ін. – загалом 24 міста й 592 села (ЛННБ, відділ рукописів, ф. 4 (Зібрання рукописів Бібліотеки Баворовських), оп. 1, спр. 1326, арк. 44 зв. Поп.: Akta publiczne do interesu Ordynacyi Ostrogskiejey należące. S. 1., s. a. S. 4; Archiwum Państwowe w Łodzi (Polska) (далі – APL), Archiwum rodziny Bartoszewiczów, sygn. 190, s. 37;

своїх володінь у майорат або ж ординацію²⁶, котра за призвищем роду називалась Острозькою²⁷. Це означало, що після

Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga: Materiały do historyi Wołynia. Warszawa; Kraków, 1913. S. 220).

²⁶ Про ординації в Речі Посполитій див.: Meleń A. Ordynacje w dawnej Polsce. *Pamiętnik historyczno-prawny*. 1929. T. 7. Z. 2; Zielińska T. Ordynacje w dawnej Polsce. *Przegląd historyczny*. 1977. Nr 68/1. S. 17–30.

²⁷ Детальніше про Острозьку ординацію в: ЛННБ, відділ рукописів, ф. 4, оп. 1, спр. 1326, арк. 44–49 (польськомовний текст Острозької ординації (далі – ОО)); арк. 49 зв.–55 (латиномовний текст ОО); ф. 145 (Архів Яблоновських із Бурштина), оп. 1, спр. 19, ч. 2, арк. 36–39 (латиномовний текст ОО); Akta publiczne do interessu Ordynacyi Ostrogskiej należące. S. 2–13 (друкований латиномовний текст ОО); Ordinatio jllustrissimi Janussij Ducis in Ostrog castellani cracoviensis Bonorum suorum In Commodum totius Reipublicae facta. Anno Domini MDCXVIII (ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 6149, арк. 1 зв.–6 зв. (друкований латиномовний текст ОО)); APŁ, Archiwum rodziny Bartoszewiczów, sygn. 190, s. 33–54 (російськомовний текст ОО) та ін.; Akta publiczne do interessu Ordynacyi Ostrogskiej należące; Zebranie skryptów y listów różnych, tyzczących się okoliczności Ordynacyi Ostrogskiej. S. 1., s. d.; Informacyja o dobrach ordynacyi podległych przez książeccia Jmci Janusza Ostrogskiego kasztelana krakowskiego na obronę wiary świętej i usługę ojczyzny za konsensem Obojga Narodów w dyspozycyją Rzeczypospolitej oddanych, z ekscerptem ex volumine legum konstytucyi tejże ordynacyi służących, ab ordine Kawalerów Maltańskich przez książeccia Jmci Augusta Aleksandra Czartoryskiego kawalera maltańskiego ejusdem ordinis melitensis characterisatum plenipotentiarum, wszystkim stanom Rzeczypospolitej Koronnym i W. X. Lit. na sejm walny zgromadzonym do uwagi podana roku Pańskiego 1721. Warszawa, 1721; [Dłuski T.] Uwagi w sprawie Ordynacyi Ostrogskiej. Rozróżnione zdania do jednomyślności prowadzące w objaśnieniu naprzód natury powszechnego prawa ordynackiego, a potem wszczegulności wszystkich okoliczności Ordynacyi Ostrogskiej prawami, autentycznymi dowodami, y sprawiedliwością wsparte ku łatwiejszemu pojęciu na części y kwestye podzielone. S. 1., 1754; Hadziewicz P. Prawda objaśniona, pozory przyćmione, ordynacyia obroniona, to iest odpowiedź na książkę: «Uwagi w sprawie Ordynacyi Ostrogskiej», oraz wolność oswobodzona z niewoli swawolney. Ubespieczone prawa, i seymy, wybawiona ojczyzna. Wrocław, 1756; Kraszewski J. I. Wspomnienia Wołynia, Polesia i Litwy. Wilno, 1840. T. 2. S. 188–198; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga... S. 216–238, 270–280; Жаронкін В. Ординатська спадщина князів Заславських. *Метафора спільного дому. Заславщина багатьох*

смерті магната величезний сегмент його домену переходить від одного власника (ордината) до іншого неподільно й за чітко окресленою фундатором схемою²⁸. Від ордината

культури: м-ли наук. конф. 21–22 грудня 2006 р. / упоряд. І. Тесленко. Острог, 2006. С. 39–41; Його ж. Боротьба за Острозьку ординацію на тлі «великої політики» (1750–1770-ті роки). *ЗНТШ*. Львів, 2008. Т. 256. С. 216–228; Кулаковський П. Острозька ординація. *Острозька академія XVI–XVII ст. Енциклопедія*. Острог, 2010. С. 314–315; Його ж. Острозька ординація. *Енциклопедія історії України*. Київ, 2010. Т. 7. С. 687–688; Pietrzak J. Walka Katarzyny z Sobieskich Radziwiłłowej o dobra ordynacji Ostrogskich w latach 1673–1678. *Przyczynek do historii rozpadu latyfundiów*. *Czasy Nowożytnie*. Warszawa, 2013. Т. 26. S. 53–74; Князі Острозькі / за ред. І. Тесленка. Київ, 2014. С. 125–127; Кулаковський П. Острозька ординація: задум фундатора і практика функціонування. *Острозька давнина*. Остріг, 2015. Вип. 4. С. 20–34; Гаврилюк І. Військовий контингент Острозької ординації в I половині XVII ст.: структура, чисельність, функціонування та бойова активність. *Там само*. С. 47–59; Rzemieniecki K. Sumariusz podatków dóbr dawnej Ordynacji Ostrogskiej z 1775 roku. *Там само*. 2016. Вип. 5. С. 159–175.

²⁸ Правонаступником кн. Януш Острозький обрав свого первістка, «іезелі го Р. Бóg даć raczy». Через складну стилістику тексту постає, ніби йдеться про синів не самого Януша, а його сина, хоча за логікою викладу зрозуміло, що це сини кн. Януша Васильовича («А науpierwszego dziedzica po śmierci swoiey syna swego starszego, іезелі го Р. Бóg даć raczy, postanawiam... А іеśli synów więcey przezeń spłodzonych po іego zeyściu z świata żywych zostanie...»). Відтак, якби тих синів було більше, то старший мав би успадкувати ординацію, а інші – поділити між собою решту маєтків. Після смерті ордината ця власність переходила до його старшого сина або (якби той відійшов до вічності без потомства) – до найближчого за віком брата. Те саме стосувалося й нащадків князя. Якщо останній з них покине світ, не залишивши по собі сина, тоді до ординації повинен приступити кн. Франциск Заславський – первородний син брацлавського воєводи кн. Олександра Заславського, одруженого з кн. Єфросинією Острозькою, донькою краківського каштеляна. Показово, що в такому разі до Заславських під зверхність кн. Франциска (чи по його кончині – нащадків князя) мали потрапити не лише ординатські маєтки, а й усі інші, що підлягали розподілу. Якби Франциск виявився бездітним, то ординацію належало передати його братові кн. Каролію із синами. Якби й цей пішов із життя без нащадків чоловічої статі – добра візьме до рук

вимагалось сповідувати католицтво, послуговуватися регаліями роду кн. Острозьких та споряджати для боротьби з турецько-татарською агресією трьохсот кіннотників і стількох же піхотинців²⁹. Чимало таких маєтків він згодом передавав в управління й користування довіреним особам – державцям, по-іншому – посесорам, які, господарюючи та отримуючи прибутки з поселення, зобов'язувалися нести за це військову службу чи відправляти вояків для підрозділів Острозької ординації.

Кн. Януш Острозький помер 1620 р., не залишивши спадкоємців чоловічої статі³⁰. Ординація, в т. ч. і половина Мізочка, відійшла спорідненому з кн. Острозькими роду кн. Заславських³¹. Першим її номінальним управителем став неповнолітній

кн. Домінік. Коли ж і той відійде бездітним, тоді ті, хто народиться після них у кн. О. Заславського з Єфросинією. Але якщо в цього подружжя не буде спадкоємців, Олександр помре, а його вдова, одружившись удруге, матиме дітей, то ті не зможуть претендувати на майорат. Ординатом другого порядку міг стати кн. О. Заславський, якби на той момент померли сини від кн. Єфросинії. Однак усі його діти в другому шлюбі не мали б права на спадкування ординації. Після смерті кн. Заславського ординація переходила первородному синові кн. Криштофа Радзивіла «Перуна», одруженого з кн. Катериною Василівною Острозькою, – литовському підчашому кн. Янушеві. Як і у випадку із Заславськими, на Радзивіла перейшло б управління всіма зазначеними в документі про ординацію маєтками – і власне ординатськими, і тими, які призначалися для розподілу. Потім маєтки стали б набутком його старшого сина й так далі. У разі вигасання чоловічих нащадків у лінії кн. Я. Радзивіла Острозька ординація за визначених умов мала перейти полякові, литвиніві чи русинові – рицарю Мальтійського ордену (ЛННБ, ф. 4, оп. 1, спр. 1326, арк. 44–49).

²⁹ Про функціонування ординації див.: Кулаковський П. Острозька ординація: задум фундатора і практика функціонування. С. 20–34.

³⁰ Chynczewska-Hennel T. Ostrogski Janusz. *Polski Słownik Biograficzny* (далі – PSB). Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1979. Т. 24. S. 485–486; Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Київ, 2008. С. 308.

³¹ Див. також: Жаронкін В. Ординатська спадщина князів Заславських. С. 39–41.

кн. Франциск Олександрович³², котрого ув'язали у володіння маєтностями 18–25 липня 1621 р.³³ При цьому ординатську частину Острожчини 17 липня подали до рук белзького воєводи Рафала Лещинського – опікуна малолітнього ордината³⁴. З опису цієї адміністративно-господарської одиниці (1621) дізнаємося, що державцею Мізочка (певне, його половини) був «пан **Грабович**»³⁵. Найвірогідніше, йдеться про Стефана Грабовича, який свого часу служив при дворі кн. В.-К. Острозького³⁶.

Коли ж Франциск Заславський трагічно загинув³⁷, 24 грудня 1621 р. судовий урядник юридично ввів у володіння маєтками його молодшого брата – кн. Владислава-Домініка Заславського (1616–1656) як дідича та вже відомого нам Р. Лещинського в якості опікуна³⁸. За роки життя другого ордината через частину Мізочка пройшла вервечка управителів.

Очевидно, село ще деякий час тримав Стефан Грабович, а наприкінці 1620-х – на початку 1630-х рр. – **Іван (Ян) Кокорика-Козельський**³⁹. Після його смерті, 19 травня 1633 р. кн. Заславський, з огляду на заслуги та задля заохочення до подальшого виконання своїх обов'язків, надав Мізочок своєму слугі **Вацлавові Мисліборському**. Цей державця отримав у

³² Кулаковський П. Острозька ординація: задум фундатора і практика функціонування. С. 27–28; Вихованець Т. Sic transit gloria... generis: Рід Острозьких на сторінках «Актив Острозького парафіяльного костелу» за 1619–1621 роки. *Острозька давнина*. Остріг, 2015. Вип. 4. С. 17.

³³ Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 70.

³⁴ Описи Острожчини... С. 292.

³⁵ Там само. С. 308.

³⁶ Мицько І. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576–1636). Київ, 1990. С. 88; Тесленко І. Клієнтела князя Василя-Костянтина Острозького. *Острозька академія XVI–XVII ст. Енциклопедія*. Острог, 2010. С. 148; Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький... С. 1197, 1199.

³⁷ Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga... S. 222.

³⁸ Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 70.

³⁹ Баранович О. Залюднення України перед Хмельниччиною. Київ, 1931. Т. 1: Волинське воєводство. С. 37; Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 87.

користування й с. Ординці⁴⁰ у Базалійській волості на Кременеччині. У наданні сказано, що на ці маєтності острозький ординат уже був видав документ «до ласки» (тобто в будь-який момент міг відібрати їх назад), проте, визнавши доброю ту службу, волів, аби шляхтич і його нащадки й спадкоємці користувалися Мізочком та Ординцями «вічно», «доки триватиме його (Мисліборського. – Т. В.) рід»⁴¹.

У середині XVII ст. половиною Мізочка розпоряджався **Ян Засць**. Згадки про нього потрапили на сторінки фіскальних документів за лютий 1650 р. і січень 1651 р.⁴² Він також фігурує як державця сс. Півче й Дерев'янче в Острозькій волості – маєтків кн. Владислава-Домініка⁴³. Невдовзі, в жовтні 1652 р., посесоркою Мізочка вже виступає пані **Хоментовська**⁴⁴. Схоже, це вдова Міхала Хоментовського, який у 1650–1651 рр. тримав сусіднє, належне тому ж кн. Заславському с. Лебеді, оскільки в жовтні 1652 р. тут уже господарювала «Міхалова Хоментовська»⁴⁵.

Окрім персонального складу державців, що управляли Мізочком упродовж перших десятиліть функціонування Острозької ординації, важливо також знати, який вигляд мало тоді село і скільки тут проживало підданих. За лаконічними відомостями податкових документів, на ординатській половині цього поселення в 1629 р. було зафіксовано 21 дим, або

⁴⁰ Про історію с. Ординців див.: [Giżycki J. M.] Spis ważniejszych miejscowości w powiecie Starokonstantynowskim na Wołyniu. Stary-Konstantynów, 1910. S. 282–287.

⁴¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 22–27 зв.; [Giżycki J. M.] Spis ważniejszych miejscowości... S. 284.

⁴² Національно-визвольна війна в Україні 1648–1657. Збірник за документами актових книг / упоряд. Л. Сухих, В. Страшко. Київ, 2008. С. 498, 570.

⁴³ Там само. С. 218, 490, 568; АЮЗР. 1890. Ч. 7. Т. 2. С. 463.

⁴⁴ Національно-визвольна війна... С. 637.

⁴⁵ Там само. С. 501, 573, 659; АЮЗР. Ч. 7. Т. 2. С. 470.

двір⁴⁶, у лютому 1650 р. – 9⁴⁷, у січні 1651 р. – 5⁴⁸, а в жовтні 1652 р. – 3 дими⁴⁹. Різде зменшення тутешньої осілості, безперечно, пов'язане з подіями Козацької революції під проводом гетьмана Богдана Хмельницького⁵⁰.

По смерті останнього ордината з князівського дому Заславських – Олександра Януша (1650–1673⁵¹), майорат, у супереч волі фундатора, успадкувала його рідна сестра – Теофіла-Людовика. Спочатку вона принесла розлогі маетки роду Острозьких у дім свого першого чоловіка – кн. Дмитра Вишневецького, а потім у родину другого – кн. Юзефа-Кароля Любомирського⁵². Із кончиною сина подружжя Любомирських – кн. Александра-Домініка (†1720), обірвалося «по мечу», себто по чоловічій лінії, старше відгалуження цього роду.

Матримоніальним шляхом власність Острозької ординації, в т. ч. і половина Мізочка, через молодшу доньку Любомирських кн. Марію-Анну (Маріанну) перейшла родині кн. Павла-Кароля Сангушка, а пізніше його синові – кн. Янушеві-

⁴⁶ Баранович О. Залюднення України перед Хмельниччиною... С. 37.

⁴⁷ Національно-визвольна війна... С. 498; АЮЗР. Ч. 7. Т. 2. С. 468.

⁴⁸ Національно-визвольна війна... С. 570.

⁴⁹ Там само. С. 637.

⁵⁰ Див.: Ярошинський О. Волинь у роки Української національної революції середини XVII ст. Київ, 2005. С. 153.

⁵¹ Gorczak B. Katalog rękopisów archiwum X. X. Sanguszków w Sławucie. Sławuta, 1902. S. 88; Ciara S. Senatorowie i dygnitarzy koronni w drugiej połowie XVII wieku. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1990. S. 161; Pietrzak J. Walka Katarzyny z Sobieskich Radziwiłłowej o dobra... S. 57; Czamańska I. Wiśniowieccy. Monografia rodu. Poznań, 2007. S. 343. Стефан Цяра в іншому місці згаданій праці наводить як рік смерті кн. Олександра-Януша Заславського – 1682-й (С. 163). Цієї ж дати притримується й Наталя Яковенко (Яковенко Н. Українська шляхта... С. 310).

⁵² Czamańska I. Wiśniowieccy. S. 343–344; Ciara S. Senatorowie i dygnitarzy koronni... S. 161; Вихованець В. Заслав і повіт: заможність і слава. *Вісник Нетішинського краєзнавчого музею*. Нетішин, 2011. Вип. 4. С. 24–25.

Олександрові⁵³. Цей управитель частини величезної спадщини краківського каштеляна кн. Януша Острозького згодом докладеться до її занепаду як маєткової інституції та переходу окремих сегментів цього комплексу в посідання низки заможних фамілій.

1662 року в Мізочку господарював **Самуель Потриковський**. Згідно з фіскальними джерелами, що датуються тим самим роком, тут в одному випадку сплачено податок від трьох дворів⁵⁴, а в іншому – від 36 осіб⁵⁵. До його рук маєток потрапив через одруження з дочкою попереднього державці Вацлава Мисліборського – Катажиною. Можливо, досягнувши повноліття або побравшись із Потриковським, вона нагадала власникові ординації чи його опікунам про право на прибутки із села, поки існуватиме рід Мисліборських. 8 листопада 1671 р. кн. Олександр-Януш Заславський надав посесорові, його дружині та їхнім нащадкам частину Мізочка, «яку [...] після небіжчика Мисліборського [...] тримає», в довічне користування з обов'язком нести військову службу⁵⁶. На час появи надання Потриковський, справді, міг щонайменше з 1662 р. управляти цим поселенням, ось тільки на якій підставі – ще потрібно з'ясувати. У 1680 р. наш герой заставив, очевидно, всю свою частку Мізочка **Павлові Сковронському**⁵⁷, а от чи повернувся пізніше до фактичної посесії маєтку – невідомо. На 1 жовтня 1699 р. Самуеля Потриковського вже не було серед живих⁵⁸.

Зауважмо, що того самого дня, коли подружжя Потриковських набуло документ на частку Мізочка (8 листопада

⁵³ Zielińska T. Poczet polskich rodów arystokratycznych. Warszawa, 1997. S. 137–138, 367–369; Marcinek R. Sanguszko Janusz Aleksander. *PSB*. Wrocław, 1992–1993. T. 34. S. 490–492; Czamańska I. Wiśniowieccy. S. 377.

⁵⁴ АЮЗР. 1905. Ч. 7. Т. 3. С. 118.

⁵⁵ AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego I, sygn. 71, k. 451 v. Поп.: Ibid., k. 478 v.

⁵⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 29–30.

⁵⁷ Там само, арк. 79–79 зв.

⁵⁸ Там само, арк. 86–86 зв.

1671 р.), кн. Заславський надав право на іншу частку ординатської половини цього села **Якубові Заренбінському** та його дружині Маріанні, рідній сестрі Катажини Мисліборчанки⁵⁹. Цілком можливо, що й Заренбінський, подібно до Потриковського, тримав ту частинку поселення ще задовго до 1671 р. Таким чином, принаймні з 1671 р. ординатська половина села перебувала під управлінням двох окремих посесорів.

На 1674 р. з Мізочка сплачено податок від 14 підданих (не вказано тільки, чиїх саме), при цьому зазначено, що кілька челядників перейшли від Самуеля Потриковського до державці сусіднього Мізоча – Адама Радлінського⁶⁰. В іншому ж документі за той самий рік указується, що з цього маєтку, який тримали два подружжя – Потриковських та Заренбінських, внесено податок від 6 осіб⁶¹. Від стількох же людей заплатили побір й у наступному році⁶². Чим зумовлена така суттєва розбіжність у кількості оподаткованих у межах одного року – питання залишається відкритим.

На 3 жовтня 1687 р. Якуб Заренбінський уже не жив⁶³. Того дня його вдова поступилася своєю часткою в Мізочку племінникові – **Вацлавові Потриковському**⁶⁴. Майже через п'ять років, 16 липня 1692-го, острозький ординат, коронний надвірний маршалок кн. Юзеф-Кароль Любомирський підтвердив державці та його дружині дозвіл користуватися частиною Мізочка з обов'язком військової служби, а також іншої, якщо виникне потреба⁶⁵. 28 лютого 1719 р. черговий власник ординації кн. Александер-Домінік Любомирський передав Вацлавові Потриковському, теж на умові мілітарного

⁵⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 35.

⁶⁰ AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego I, sygn. 71, k. 525.

⁶¹ Ibid., k. 573 v.

⁶² Ibid., k. 649 v.

⁶³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 35.

⁶⁴ Там само, арк. 35–35 зв.; спр. 200, ч. 14, арк. 503 зв.

⁶⁵ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 36–36 зв., 37–38 зв., 83–84.

обов'язку, другу частинку Мізочка, ту, яку раніше тримав **Александр Дрогомир**⁶⁶ – наступник чи один із наступників Самуеля Потриковського й Павла Скворонського. Так у руках пана Вацлава об'єдналася поділена не менш як на пів століття ординатська частина Мізочківського маєтку.

20 травня 1727 р. і цей посесор попрощався із життям⁶⁷.

Після смерті Вацлава Потриковського його нащадки зіштовхнулись із серйозними проблемами, пов'язаними з подальшим держанням батькових службових маєтків – половини Мізочка й Ординців на Кременеччині. Дорогу їм «перейшов» **Адріан-Юзеф Бжезінський**, який отримав від острозького ордината кн. Павла-Кароля Сангушка право на половину Мізочка⁶⁸. 10 червня 1727 р. призначена власником комісія (а не судовий урядник з Луцька!) ув'язала нового державцю в частину села⁶⁹. Сини Вацлава Антоній і Войцех Потриковські тривалий час оскаржували в судовому порядку надання Бжезінському, а також спричинені ним збитки⁷⁰. За дозволом Адріана-Юзефа маєток деякий час орендував його двоюрідний брат – **Станіслав Бжезінський**⁷¹.

Вочевидь, перед 4 червня 1729 р. А.-Ю. Бжезінський віддав половину поселення **Казимирові-Богдану Ілінському**⁷².

⁶⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 44–44 зв., 47, 45, 49, 113–115.

⁶⁷ Там само, ч. 2, арк. 26 зв. Далі в цьому же джерелі зазначається, що комісія з ув'язання чергових посесорів у Мізочок зібралася через тиждень після згону Вацлава Потриковського. Знаючи, що вона працювала 10 червня 1727 р., можна також гадати, що посесор помер 3–4 червня.

⁶⁸ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 5–6.

⁶⁹ Там само, арк. 4–4 зв.

⁷⁰ Там само, арк. 22–22 зв., 23–24, 25–28, 49–51, 132–134 зв., 136–138, 167–168, 169–169 зв., 170–170 зв., 171–175, 176–179, 182–183, 220–221, 433–434 зв.

⁷¹ Там само, арк. 20 зв., 25 зв.

⁷² Там само, арк. 35–36, 137.

Той, своєю чергою, надав в оренду чи заставив маєток тому самому Станіславові Бжезінському – 10 квітня 1732 р. останній уже виступає посесором Мізочка з правом від «юрисдиктора» Ілінського⁷³.

По багаторічних поневіряннях судовими інстанціями доля нарешті усміхнулася Вацлавовим спадкоємцям – на підставі ухвали трибунальського суду 25 травня 1741 р. в частину Мізочка, яку тримав Станіслав Бжезінський, ув'язали братів – **Антонія й Войцеха Потриковських**⁷⁴.

На час передачі маєтку в ньому мешкало восьмеро підданих: Єнджей Мазур (з робочої худоби мав вола і двох коней, обробляв чотири ниви поля) і два його зяті – Остап (два воли, кобила з лошам, чотири ниви) та Грицько Хвещук (пара волів, кінь, чотири ниви); Сенько (два воли й поля на три дні обробітку) та його зять – ткач Миколай; Ян Мазур (кобила з лошам), гончар Роман і Криштоф Ясінський. У маєтку був панський двір із належними до нього будівлями, двірськими полями, городами, луками, садками й пасіка на 55 пнів (те, що залишилося від пасіки Вацлава Потриковського). У селі також стояла корчма – «порожня, спустошена без орендаря»⁷⁵. Брати посіли визначені частки цієї власності⁷⁶.

Невдовзі Антоній помер (1752)⁷⁷. Мізочківські маєтності знову стали єдиним цілим – цього разу під «берлом» Войцеха Потриковського.

Через марнотратне життя останній острозький ординат, коронний надвірний маршалок кн. Януш-Олександр Сангушко потопає в боргах. Тож для їхньої ліквідації він згодився

⁷³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 90–90 зв.

⁷⁴ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 204–205; ч. 2, арк. 195–196, 198–198 зв., 199–200, 220.

⁷⁵ Там само, ч. 2, арк. 220 зв.

⁷⁶ Там само, ч. 1, арк. 216.

⁷⁷ Там само, арк. 229–229 зв.

на пропозицію розпродати Острозький майорат⁷⁸. 7 грудня 1753 р. в містечку Кольбушовій (Сандомирське воєводство) Сангушко відступив на користь грона осіб колишні набутки кн. Януша Острозького⁷⁹. Ординатську частину Острозької волості у складі 2 міст і 33 сіл, серед яких, як пам'ятаємо, була й половина Мізочка, надвірний маршалок передав коронному канцлеру Янові Малаховському⁸⁰. Попри те, що кн. Януш-Олександр нібито мав держати ці маєтки до кінця свого життя⁸¹, новий господар не забаривсь ув'язатись у придбані володіння. Відповідна реляція була внесена до актових книг Луцького гродського суду 13 березня 1754 р.⁸²

Діяльність надвірного маршалка, пов'язану з руйнуванням ординації, Річ Посполита сприйняла неоднозначно. За великим рахунком, вона розділилася на ініціаторів і супротивників такої акції. Першу групу репрезентували члени проросійськи налаштованого клану «Фамілія» на чолі з кн. Александром-Августом Чарторийським⁸³, до другої входили лідери т. зв. Патріотичної партії – великий коронний гетьман Ян-Клеменс Браницький і великий польний гетьман Вацлав Жевуський, а також прибічники «радзивілівського» та «двірцевого» угруповань, котрі оберталися навколо постатей олицького й несвізького ордината кн. Міхала-Казимира Радзивіла та польського короля Августа III⁸⁴.

⁷⁸ Marcinek R. Sanguszko Janusz Aleksander. S. 490–492.

⁷⁹ Про Кольбушівську транзакцію див.: Długosz J. «Transakcja kolbuszowska 1753 r.» i jej wewnętrzne skutki polityczne. Opole, 1998; Akta publiczne do interesu Ordynacyi Ostrogskiej należące. S. 51–58 та ін.

⁸⁰ Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga... S. 270.

⁸¹ Ibid. S. 228.

⁸² Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО), ф. 22 (Острозький повітовий суд), оп. 4, спр. 48, арк. 5.

⁸³ Див.: Zielińska Z. Walka «Familii» o reformę Rzeczypospolitej 1743–1752. Warszawa, 1983; Konopczyński W. Czartoryski Aleksander August. Czartoryscy. Trzydzieści sześć żywotów. Kraków, 1938. S. 64–75; Kuras K. Współpracownicy i klienci Augusta A. Czartoryskiego w czasach saskich. Kraków, 2010.

⁸⁴ Жаронкін В. Боротьба за Острозьку ординацію... С. 218–222.

29 жовтня 1754 р. супротивні «Фамілії» кола прийняли «Меморіал від senatorів і міністрів до Його Королівської милості про комісію до Острозької ординації, а також про передання останньої в адміністрацію»⁸⁵. Невдовзі, 2 листопада, монарх призначив відповідну комісію, а управління майоратом доручив адміністраторам⁸⁶. Тоді ж, поряд із документом, який окреслював функціонування комісії та адміністрації в цілому, з'явивсь і привілей, що окремо визначав права й обов'язки королівських уповноважених осіб⁸⁷.

Комісари, адміністратори, а також державці ординатських маєтностей найпізніше 1 лютого 1755 р. мали прибути до Дубна чи іншого зручного місця на теренах майорату й розпочати роботу. Необхідно було провести люстрацію та інвентаризацію маєтків, підготувати опис Дубенського замку й архіву. Вповноваженим особам доручалося з'ясувати й описати права посесорів, повернути завдані маєткам збитки тощо. Весь величезний господарський комплекс планували поділити на п'ять рівних частин і, згідно з підготовленими інвентарями, подати в адміністраторську посесію. Завершити всю цю справу передбачалося 31 січня 1756 р.⁸⁸ (однак це зробили на кілька тижнів раніше⁸⁹). Після монаршого розпорядження комісари ухвалили рішення почати свою діяльність у Дубні 26 листопада 1754 р.⁹⁰

⁸⁵ Жаронкін В. Боротьба за Острозьку ординацію... – С. 223; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu PAN (Polska), (далі – BZNO we Wrocławiu), dział rękopisów, rkps. 6064, s. 51–53; ЛННБ, відділ рукописів, ф. 145, оп. 1, спр. 19, ч. 2, арк. 42–43.

⁸⁶ AGAD, MK, Libri inscriptionum, ks. 230, k. 69 v.–71. Див. також: BZNO we Wrocławiu, dział rękopisów, rkps. 6064, s. 41–43; ЛННБ, відділ рукописів, ф. 145, оп. 1, спр. 19, ч. 2, арк. 44, 49–49 зв.

⁸⁷ BZNO we Wrocławiu, dział rękopisów, rkps. 6064, s. 47–48.

⁸⁸ AGAD, MK, Libri inscriptionum, ks. 230, k. 71–73.

⁸⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 103 (Архів Сапіг із Красичина), оп. 1, спр. 6915, арк. 30. На 9 січня 1756 р. Дубенська комісія вже не функціонувала.

⁹⁰ Там само, ф. 5, спр. 6149/II, арк. 414.

У результаті Кольбушівську трансакцію не визнали. Новоспечених дідичів силували зрікатись ординатських набутоків. Логічно припустити, що відмову вчинив і новий власник частини Острозької волості – Ян Малаховський. Майорат поволі повертався до рук надвірного маршалка⁹¹.

14 січня 1755 р. Войцех Потриковський представляв, мабуть, на вимогу згаданої Дубенської комісії, документи, що стосувалися його службових маєтків, у т. ч. Мізочка⁹². Напевно, власне в такому контексті й з'явилася недатована нотатка про те, що комісія (?), проглянувши папери та отримавши підтвердження від полковників щодо військової служби державці, констатувала: «[...] при посесії сіл [...] Ординців і частини Мізочка з несенням військової служби [...] залишаємо. Котрий обов'язок військової служби повинен виконувати під загрозою військового суду і втрати згаданих маєтків»⁹³.

Через пів року, 19 червня 1755-го, посесор покинув цей світ⁹⁴.

Із тексту, який був написаний уже по кончині Войцехової дружини Маріанни з Раціборовських, випливає, що її чоловік колись виклопотав у кн. Януша-Олександра для неї дозвіл довічно користуватися половиною Мізочка, а також Ординцями на Кременеччині⁹⁵. Проте серед матеріалів архіву Потриковських зберігся документ, згідно з котрим вдова та її син Ян отримали від господаря ординації право на пожиттєву

⁹¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 103, оп. 1, спр. 6915, арк. 13 зв., 26; спр. 6958, арк. 91 зв. 12 грудня 1756 р. зрікся своєї частки Острозької ординації – с. Гільчі в Луцькому повіті – Адам Малаховський (Kobierecki M. Adam Małachowski i listy do niego z lat 1724–1767 w zbiorach Ossolineum. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia historica*. 2000. Nr 67. S. 168). Див. також: Вихованець Т. Краси́лівський та Базалі́йський ключі у XVIII столітті. Сторінки занепаду Острозької ординації. *Острозький краєзнавчий збірник*. Острог, 2018. Вип. 10. С. 61.

⁹² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 14–15.

⁹³ Там само, арк. 13.

⁹⁴ Там само, ч. 2, арк. 300, 301.

⁹⁵ Там само, тека 2, ч. 1, арк. 13–13 зв.

посесію самих тільки Ординців⁹⁶. Про довічне держання Мізочка не йдеться ні в цьому, ні в жодному іншому відомому нам джерелі, що з'явилося за життя державці. Це не завадило **Маріанні Потриковській** та її, певне ще малолітньому, синові Янові 21 червня 1755 р. ув'язатись у володіння не лише Ординцями, а й половиною Мізочка⁹⁷.

28 січня 1756 р. укладено опис ординатської половини Мізочка, відповідно до якого в маєтку було обмаль польових угідь і сіножатей, а прибуток від села становив усього 260 зл. 15 гр.⁹⁸ 7 травня 1758 р. в Ординцях Маріанна Потриковська відступила молодому подружжю – своєму зятеві **Феліціанові Жулкевському** та доньці Вікторії з Потриковських – у трирічну оренду «половину цілого Мізочка», терміном від 13 травня 1758 р. до 13 травня 1761 р.⁹⁹

В орендному контракті згадано й імена мізочківських підданих: це Улас Андрищук (мав у господарстві пару коней і трьох волів), Остап (пара волів, один кінь), Павел (двоє волів), Грицько Хвещук (двоє коней і три воли), Василь (пара волів), Ян Кжиштофіцький, зять (попереднього?) (один віл), Грицько Новачок (два воли), вдова Тимошиха (троє волів), Демко, Уласів брат (двоє коней та четверо волів), Мацько Мазурок (пара волів) та вдова Янчиха¹⁰⁰.

У середині травня 1758 р. польський король Август III згорнув діяльність Дубенської комісії, позбавив повноважень адміністраторів і повернув право на маєтки Острозького майорату їхньому попередньому власникові – кн. Янушу-Олек-

⁹⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 15, 53–56; спр. 200, ч. 14, арк. 516 зв.

⁹⁷ Там само, арк. 57–58 зв.

⁹⁸ Там само, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, арк. 131 зв. Можливо, це був витяг з інвентаря.

⁹⁹ Там само, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 85–86.

¹⁰⁰ Там само, арк. 85.

сандрові Сангушку. У володіння той повинен був увійти за п'ять тижнів після офіційного оголошення монаршої волі¹⁰¹. Екскордиат¹⁰² дійсно повернувся до своїх попередніх посілостей, от тільки чи всіх – ще потрібно дослідити. Так, у документі Кременецького гродського суду від 23 червня 1759 р. про нього говориться як про «*dobr Ordynacyi Ostrogskiey dziedzica*», «*bonorum Ordinationis Ostrogianaе dziedzica*»¹⁰³. 16 листопада 1760 р. князь, роблячи надання своєму секретареві Міхалові Чапличу на Старокостянтинівщині, називає Старокостянтинівський ключ своїм¹⁰⁴. Навіть більше, в 1773 р. кс. Францішек Коморніцький отримав презенту на острозьке пробство за двома підписами співвласників міста – кн. Януша-Олександра Сангушка та познанського воєводи кн. Антонія-Барнаби Яблоновського¹⁰⁵. Очевидно, коронний канцлер граф Ян Малаховський (1698–1762) так і не зміг належним чином обійняти владу в набутій ним частині Острога та Острожчини – до кінця свого життя тут господарював кн. Сангушко.

Повернення надвірного маршалка до маєтків ординації, здається, було на користь власникам Мізоча – Юзефові Дуніну-Карвицькому та його дружині Гелені з Шембеків. Безсумнівно, знаючи про брак права на половину Мізочка в

¹⁰¹ AGAD, MK, Libri inscriptionum, ks. 231, k. 267–269 v.; ЛННБ, ВР, ф. 91, спр. 8, арк. 84 зв.

¹⁰² Показово, що в офіційних документах щодо нього продовжували застосовувати титул ордината. Так, у маніфесті від 7 березня 1759 р. у гродських книгах Київського воєводства князя назвали «ордином Острозької ординації» (ЛННБ, відділ рукописів, ф. 141, оп. 2, спр. 644, арк. 14); у трибунальському позові від 20 серпня 1763 р. Сангушко знову ж таки фігурує як острозький ординат (Там само, ф. 103, оп. 1, спр. 7156, ч. 1, арк. 80 зв.). Однак сам він у привілеях цього титулу, схоже, уникав (Там само, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 59 (1 січня 1760 р.); арк. 60–60 зв. (30 жовтня 1762 р.)).

¹⁰³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 295, арк. 529–529 зв.

¹⁰⁴ Там само, ф. 103, оп. 1, спр. 6915, арк. 120.

¹⁰⁵ ANK, Archiwum Sanguszków, rękopisy, sygn. 1031, s. 347. (Дякую кс. В.-Й. Коваліву за надання копії цього джерела).

удови Потриковської, 4 листопада 1758 р. вони виклопотали в кн. Сангушка такий дозвіл собі¹⁰⁶. Побоюючись утратити маєток, Потриковські подалися до господаря. Щоб розв'язати колізію, що склалася, кн. Януш-Олександр 1 січня 1760 р. видав документ, у якому підтвердив право Яна Потриковського й на половину Мізочка, і на Ординці. Ситуацію він представив так, ніби далекого 5 квітня 1750 р. мати й син Потриковські отримали довічне право не лише на Ординці, а й на половину Мізочка, а надання Карвицьким анулював¹⁰⁷.

Незрозуміло, в який спосіб узаконювалася присутність у маєтку Маріанни Потриковської. Тим не менше, вона й далі користувалася частинкою села. Подружжя ж Карвицьких, попри скасування їхнього права, продовжувало домагатися цього поселення й навіть формально ув'язалось у його володіння¹⁰⁸ (не відомо тільки, чи це сталося до 1 січня 1760 р., чи після). Невдовзі, 15 червня 1766 р., Маріанна Потриковська відступила частину Мізочка у трирічну оренду сім'ї **Антонія Непокойчицького** й Магдалени з Потриковських¹⁰⁹.

Маріанна з Раціборовських Потриковська померла 21 вересня 1771 р.¹¹⁰ За місяць до відходу з життя вона поступилась Ординцями своєму синові й дозволила йому ув'язатись у володіння цим поселенням¹¹¹. Наступного дня після смерті матері, 22 вересня 1771 р. **Ян Потриковський** юридично

¹⁰⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 59; ч. 2, арк. 390–391.

¹⁰⁷ Там само, ч. 1, арк. 59.

¹⁰⁸ Там само, ч. 2, арк. 390–391, 394–397.

¹⁰⁹ Там само, тека 2, ч. 1, арк. 70 зв.

¹¹⁰ Там само, тека 1, ч. 2, арк. 444.

¹¹¹ Там само, ч. 1, арк. 64–65. Відомо, що 3 лютого 1767 р. генерал коронного війська кн. Єжи-Марцин Любомирський продав сс. Киселі, Писарівку та Ординці волинському скарбникові Юзефу Урбановському (ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 62–63). Ця транзакція не позбавила Потриковських довічних прав на с. Ординці ([Giżycki J. M.] Spis ważniejszych miejscowości... S. 286).

ввійшов у володіння й частиною Мізочка¹¹². Нетривалий період його управління селом позначився, схоже, неодноразовим здаванням маєтку в оренду **Кастану-Флоріану Лістовському й Міхалові Потриковському** – шваграм, чоловікам Янових рідних сестер Францішки та Юзефати¹¹³.

У 1764 р. польським королем став представник «Фамілії» – Станіслав-Август Понятовський¹¹⁴. Відтак сейм, що проходив у Варшаві з 6 жовтня по 29 листопада 1766 р.¹¹⁵, визнав чинними Сандомирські трансакції та інші маєткові операції, здійснені кн. Сангушком після них. Одночасно те ж шляхетське зібрання зберегло за добрами визначені ще краківським каштеляном кн. Янушем Острозьким мілітарні зобов'язання. Всі ті особи, які набули маєтки в надвірного маршалка, мали разом щорічно сплачувати 300 тис. польських злотих на утримання кількох сотень вояків. Для розподілу цих коштів «на всі міста й села» сейм сформував комісію у складі восьми комісарів. Для виконання своїх обов'язків вони (хоча б четверо з них) повинні були зібратись у Дубні 1 травня 1767 р.¹¹⁶

Подальший розвиток подій був таким. В одному з монарших актів від невказаного дня листопада 1768 р. мовиться,

¹¹² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 2, арк. 59–60.

¹¹³ Там само, спр. 279, арк. 8–8 зв., 11–12; спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 43.

¹¹⁴ Жаронкін В. Боротьба за Острозьку ординацію... С. 226.

¹¹⁵ Koperczyński W. Chronologia sejmów polskich 1493–1793. *Archiwum komisji historycznej*. Kraków, 1948. Ser. 2. T. 4. № 3. S. 167. Судячи з діарія сейму, конституції та інших документів, обговорення справи Острозької ординації відбувалося протягом 28–29 листопада, в останні дні роботи шляхетського зібрання (BZNO we Wrocławiu, dział rękopisów, rkps. 2620, k. 31–32 v.; Volumina legum (далі – VL). Petersburgs, 1860. T. 7. S. 216–217; ЛННБ, відділ рукописів, ф. 103, оп. 1, спр. 6915, арк. 45–46; Mowa j. o. xcia jmci Kajetana Sołtyka biskupa krakowskiego, xiążęcia siewierskiego na seymie ordynarynym warszawskim miana dnia 28 9bris 1766 (Biblioteka Kórnicka PAN (Polska), sygn. 36266)).

¹¹⁶ VL. T. 7. S. 216.

що комісари «через труднощі у власних справах» на признаний час приїхати не змогли. Тож король Станіслав-Август, «беручи до уваги суспільне добро, аби визначена до Коронного скарбу згадана сума для примноження війська вносила», знову доручив членам комісії прибути до Острозьких маєтків на 1 травня 1769 р. і, «не зважаючи на відсутність деяких», окреслити відповідні суми для сплати¹¹⁷.

В іншому рескрипті володаря, датованому 28 листопада того ж року, справу представлено трохи по-іншому. Виявляється, що комісари таки прибули на перший термін і плановану процедуру розпочали, однак, «через труднощі у власних справах», її не закінчили. З огляду на це, Станіслав-Август ще раз зобов'язував сеймових посланців зібратися в Острозьких маєтностях, щоправда, вже не 1 травня, а 8 лютого 1769 р.¹¹⁸ Здається, комісія покладених на неї обов'язків так і не виконала¹¹⁹.

На початку 1775 р. до Дубна приїхала чергова делегація державних урядників. Як і попередня, вона мала на меті розподілити згаданих 300 тис. злотих на утримання війська, а також (це вже було нововведенням) на потреби мальтійських лицарів¹²⁰. Результатом її діяльності став «Генеральний тариф» сплати податку з Острозьких маєтків¹²¹. Збирання цих грошей мало відбуватися раз на півріччя однаковими квотами («ратами») – березневою й вересневою. Причому розпочиналося воно «заднім числом» – із вересневої рати 1774 р.¹²² Кошти, зібрані в Острозькій волості, потрібно було привезти

¹¹⁷ AGAD, MK, Księgi spraw publicznych (Kancelarskie), ks. 44, s. 964–966.

¹¹⁸ Ibid., s. 970–972.

¹¹⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 212, арк. 32.

¹²⁰ Там само, арк. 32–33.

¹²¹ Rzemieniecki K. Sumariusz podatków dóbr dawnej Ordynacji Ostrogskiej z 1775 roku. *Острозька давнина*. Остріг, 2016. Вип. 5. С. 159–175; ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 3218, арк. 125.

¹²² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 3218, арк. 125; ф. 91, спр. 212, арк. 37.

до Кременецької скарбової комори¹²³. Згідно з документом під назвою «Excerpt taryffy podatku z dóbr ostrogskich in 1775 Anno ułożonego», половину Мізочка обтяжували 102 злотих і 17 грошів¹²⁴.

Залишається незрозумілим, чи в цій сумі поєдналися дві квоти за 1775 р., а чи три – у т. ч. й вереснева за попередній рік. Спробуємо це встановити. Якщо звести підсумкові дані по кожній із волостей, то отримаємо кінцеву цифру, що відповідає визначеній сеймом 1766 р. – 300 тис. Отже, перед нами інструмент, у якому відобразився саме річний обсяг податку. Таким чином, для половини Мізочка рата складала 51 злотий і 8,5 гроша¹²⁵.

Знаємо, що поборові рати для Кременецької комори були однаковими впродовж 1775–1777 рр.¹²⁶ Водночас відомо й те, що за цим актом від 1775 р. із с. Плоски в Дубенській волості належало віддати 602 злотих 3 гроші й 1 шеляг за рік¹²⁷, а відповідно до квіту про сплату податку в 1785 р. від маєтку за вересневу рату, треба було внести 301 злотий 1 гріш і 13,5 денара¹²⁸. Подібно, із сс. Півчого й Бударежа в тій же волості 1775 р. планувалося зібрати 2 195 злотих 2 гроші й 1 шеляг¹²⁹, а 1785 р. на вересневу рату припадало 1 097 злотих 16 грошів і 4,5 денара¹³⁰. Як бачимо, ставка податку залишалася майже незмінною протягом тривалого періоду.

¹²³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 3218, арк. 125.

¹²⁴ Rzemieniecki K. Sumariusz podatków dóbr... С. 171.

¹²⁵ Вважаємо, що Конрад Жеменецький припустився помилки, стверджуючи, що згадані в історичному джерелі (ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 3218, арк. 125) три рати податку – вереснева 1774 р. та дві за 1775 р. – включали дві частини подимного побору та ще одну рату – на військо. Див.: Rzemieniecki K. Sumariusz podatków dóbr... С. 159–161. Пор.: ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 212, арк. 37.

¹²⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 212, арк. 37.

¹²⁷ Rzemieniecki K. Sumariusz podatków dóbr... С. 167.

¹²⁸ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lublinie (Polska) (дали – WAPL), Archiwum Lubomirskich z Dubna, sygn. 32, s. 1.

¹²⁹ Rzemieniecki K. Sumariusz podatków dóbr... С. 167.

¹³⁰ WAPL, Archiwum Lubomirskich z Dubna, sygn. 32, s. 3.

6 червня 1778 р. у Кременецькому гроді Францішек-Ксаверій Двожицький від імені Яна Потриковського скаржився на Каєтана-Флоріана і Францішку Лістовських у зв'язку з тим, що вони за час орендування Мізочка двічі не сплатили податку на Острозький військовий регімент¹³¹, тож їхній борг перед державною скарбницею, вочевидь, становив 102 злотих і 17 грошів.

8 березня 1779 р. в Мізочку Малаховські (котрі успадкували ординатську частину Острожчини після свого батька, коронного канцлера Яна Малаховського¹³²) і Ян Потриковський провели між собою переговори¹³³, які, мабуть, стосувалися подальшої долі половини села. У листі Міхала Потриковського до Яна Потриковського від 26 березня 1779 р. з Мізочка читаємо про перспективу втратити маєток¹³⁴. Присутність Міхала в маєтку засвідчена ще принаймні двома виданими тут документами – його листом до швагра (?) від 12 травня 1781 р.¹³⁵ та пленипотенцією (повноваженням) від 10 жовтня 1781 р.¹³⁶

23 січня 1783 р. великий коронний секретар Антоній Малаховський продав завихостському каштеляну Юзефові-Каєтану Дуніну-Карвицькому четвертину містечка Мізоча і Півного (обидва на той момент перебували в довічній посесії цього каштеляна) та половину Мізочка¹³⁷. Продаж саме чверті зумовлювався, на нашу думку, тією обставиною, що маєтності

¹³¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 44–45.

¹³² ДАРО, ф. 22, оп. 4, спр. 48, арк. 5.

¹³³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 200, ч. 14, арк. 504.

¹³⁴ Там само, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 28–28 зв.

¹³⁵ Там само, арк. 30–31.

¹³⁶ Там само, арк. 32.

¹³⁷ Archiwum Państwowe w Kielcach (Polska) (далі – АРК), Archiwum Małachowskich z Białaczowa, sygn. 294, s. 1–6. Документ 29 січня 1783 р. уписали до дубенських контрактних книг, а 6 жовтня 1783 р. внесли в книги Луцького земського суду.

Яна Малаховського ще не були розділені між спадкоємцями¹³⁸. Тому кожен із братів Малаховських – і Антоній, і серадзький воєвода Міхал, і коронний референдар Станіслав, і коронний підканцлер Яцек – апіорі володіли саме такою частиною в кожному населеному пункті. Оскільки Мізоч згодом належав Карвицьким повністю¹³⁹, припускаємо, що аналогічні контракти було укладено і з іншими Малаховськими або особами, котрим вони, можливо, передали своє право на батькові маєтки.

Схоже, що процес набуття Карвицькими половини Мізочка затягнувся, бо на останню відому нам згадку про перебування в селі Яна Потриковського натрапляємо ще в реєстрі офірного податку (кінець 1780-х – початок 1790-х рр.)¹⁴⁰. При цьому не виключено, що шляхтич тримав той маєток уже з руки Карвицьких. До речі, як і в попередні десятиліття, на кінець XVIII ст. Мізочок зостався відносно невеликим поселенням: 1789 р. в частині маєтку (напевно, у тій половині, що колись входила до Острозького майорату) нараховувалось усього 13 господарств¹⁴¹.

¹³⁸ APK, Archiwum Małachowskich z Białaczowa, sygn. 294, s. 1.

¹³⁹ D[unin]-K[arwicki] J. Mizocz. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* / pod red. B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. Warszawa, 1885. T. 6. S. 513–514.

¹⁴⁰ APK, Archiwum Małachowskich z Białaczowa, sygn. 296, s. 1–3. Цей документ не містить дати, проте згадка про офірний податок дозволяє віднести його появу на період від 1789 р. (пор.: Крикун М. Офірний реєстр Брацлавського воєводства 1789 р. Його ж. *Воєводства Правобережної України у XVI–XVIII століттях*. Львів, 2012. С. 471–552), а вказівка на [Кшиштофа] Карвицького, посесора (власника) Мізоча, як волинського депутата [на Чотирирічний сейм] звужує хронологічні рамки до 1788–1792 рр. (див.: Pułaski K. *Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy*. Brody, 1911. T. 1. S. 94; Pachonński J. *Karwicki Krzysztof Dunin*. PSB. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1966. T. 12/1. S. 153).

¹⁴¹ APK, Archiwum Małachowskich z Białaczowa, sygn. 295, s. 1.

Мізочок, час появи котрого достеменно невідомий, уперше згадується 1572 р. як один із підострозьких маєтків Луцько-Острозької православної єпархії. Наприкінці XVI або на початку XVII ст. село було розділене навпіл: одна його частина відійшла Дерманському монастиреві, інша – залишилась у складі Острозької волості (згідно з поділом 1603 р., вона стала набутком краківського каштеляна кн. Януша Острозького, а відтак потрапила до Острозької ординації, де перебувала до 1766 р.). Упродовж «ординатського» періоду історії половину Мізочка віддавали в управління та користування державців, котрі мали за це відбувати військову службу чи споряджати вояків для підрозділів Острозького майорату. Найдовше половину Мізочка тримали представники роду Потриковських. Після того як у 1766 р. сейм дозволив продавати ординатські маєтки та підтвердив Кольбушівську трансакцію, половина Мізочка з часом відійшла нащадкам коронного канцлера Яна Малаховського, а потім стала набутком родини Карвицьких.

Мізочок у своїй минувшині цікавий для дослідників зусебіч: і як маєтність могутнього волинського князівського роду Острозьких, і, безумовно, як складова величезного адміністративно-господарського комплексу – Острозької ординації. У контексті функціонування останньої ті процеси, які торкалися Мізочка, а також способи його посідання, змагання за хоч і незначну, службову, проте власність і джерело прибутку можна апріорі екстраполювати, вивчаючи історію подібних маєтків.

ДЕРЖАВЦІ ОРДИНАТСЬКОЇ ЧАСТИНИ
СЕЛА МІЗОЧКА ЛУЦЬКОГО ПОВІТУ ВОЛИНСЬКОГО
ВОЄВОДСТВА

БЖЕЗІНСЬКИЙ АДРІАН-ЮЗЕФ. Мав двоюрідного (по батькові) брата *Станіслава Бжезінського*¹⁴². Одружився з Анною-Катажиною з Коморовських. Обіймав уряд добжинського підчашого. У 1723 р. посідав Лопушки, ймовірно в Луцькому пов. Волинського в-ва¹⁴³.

Після смерті *Вацлава Потриковського*, 7 червня 1727 р. в Дубні вже як дубенський губернатор (або ж губернатор дубенської фортеці¹⁴⁴) отримав від острозького ордината кн. Павла-Кароля та кн. Марії-Анни з Любомирських Сангушків документ на частину Мізочка (без зазначення умови про виконання військової повинності)¹⁴⁵. 10 червня 1727 р. призначеною ординатом комісією був ув'язаний у володіння маєтком¹⁴⁶. Нащадки Вацлава Потриковського тривалий час оскаржували в судовому порядку це надання і спричинені ним збитки¹⁴⁷. 30 липня 1727 р. А.-Ю. Бжезінський протестував проти Войцеха та інших Потриковських, що претендували на Мізочок¹⁴⁸. Певний період це поселення, за згодою Адріана-Юзефа, орендував Станіслав Бжезінський¹⁴⁹. Двоюрідні брати також скаржилися на Потриковських у зв'язку зі

¹⁴² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 22.

¹⁴³ Там само, арк. 5 зв., 11; Boniecki A. Herbarz Polski. Warszawa, 1907. Cz. 1: Wiadomości historyczno-genealogiczne o rodach szlacheckich. T. 11. S. 34; Баранович О. Залюднення України перед Хмельниччиною. Волинське воєводство. Київ, 1931. С. 34.

¹⁴⁴ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 5 зв.

¹⁴⁵ Там само, арк. 3.

¹⁴⁶ Там само, арк. 4–4 зв.

¹⁴⁷ Там само, арк. 22–22 зв., 23–24, 25–28, 49–51, 132–134 зв., 136–138, 167–168, 169–169 зв., 171–175, 176–179, 182–183, 170–170 зв., 220–221, 433–434 зв.

¹⁴⁸ Там само, арк. 12–13.

¹⁴⁹ Там само, арк. 20 зв., 25 зв.

збитками, яких вони зазнавали в цьому маєтку від звинувачуваних¹⁵⁰. Очевидно, ще перед 4 червня 1729 р. А.-Ю. Бжезінський відступив своє право на Мізочок ніжинському старості *Казимирові-Богдану Глінському*¹⁵¹. У коронному трибунальському позові від 2 травня 1736 р. А.-Ю. й А.-К. Бжезінських згадували як раніших посесорів села¹⁵². Згідно з відомостями Адама Бонецького, державця був живим ще в 1769 р.¹⁵³, хоча в документі від 12 вересня 1740 р. він уже фігурує як покійний¹⁵⁴.

БЖЕЗІНСЬКИЙ СТАНІСЛАВ. Мав двоюрідного (по батькові) брата *Адріана-Юзефа Бжезінського*¹⁵⁵. Одруживсь із Маріанною з Палуських¹⁵⁶. Дослужився до рангу поручника коронного війська (зг. 1728–1736)¹⁵⁷. Обіймав уряд житомирського мечника (зг. 1740)¹⁵⁸.

Від А.-Ю. Бжезінського на деякий час отримав в оренду частину Мізочка¹⁵⁹. Двоюрідні брати протестували проти Потриковських у зв'язку зі збитками, яких вони зазнають від звинувачуваних у Мізочку¹⁶⁰. 27 березня 1728 р. *Войцех Потриковський* скаржився в Луцькому гроді на подружжя С. і М. Бжезінських як орендарів за завдану маєтку шкоду та вчинені утиски¹⁶¹. 10 квітня 1732 р. С. Бжезінський уже виступає посесором Мізочка з набутим на нього правом від

¹⁵⁰ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 11.

¹⁵¹ Там само, арк. 35–36, 137.

¹⁵² Там само, арк. 132–134 зв.

¹⁵³ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. T. 11. S. 34.

¹⁵⁴ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 54–55 зв.

¹⁵⁵ Там само, арк. 22.

¹⁵⁶ Там само, арк. 20 зв.

¹⁵⁷ Там само, арк. 20 зв., 136 зв.

¹⁵⁸ Там само, арк. 171–175. Поп.: Urzędnicy województw kijowskiego i czernichowskiego XV–XVIII wieku. Spisy / opr. E. Janas, W. Kłaczkowski. Kórnik, 2002. S. 123.

¹⁵⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 20 зв., 25 зв.

¹⁶⁰ Там само, арк. 11.

¹⁶¹ Там само, арк. 20–21 зв.

«юрисдатора» *Казимира-Богдана Ілінського*¹⁶². Можливо, йдеться про заставу чи оренду. 9 травня 1732 р. подружжя С. і М. Бжезінських, а також К.-Б. Ілінський названі посесорами Мізочка (тоді, зокрема, Ілінський надав Бжезінським у користування пасіку, належну Потриковським)¹⁶³. У липні 1733 р. ті ж Бжезінські фігурують разом із подружжям Ілінських у каптуровому позові¹⁶⁴. У коронному трибунальському позові від 2 травня 1736 р. С. і М. Бжезінських згадують як актуальних посесорів Мізочка¹⁶⁵. 5 вересня 1740 р. «пани Бжезінські, мечники житомирські», виступають посесорами маєтку¹⁶⁶. Того ж дня на ґрунті Мізочка відбулося виїзне засідання Луцького гродського суду, за ухвалою якого С. Бжезінський мав відшкодувати завдані Войцехові Потриковському збитки¹⁶⁷. 12 вересня 1740 р., на вимогу С. Бжезінського, Головний коронний трибунал у Любліні позивав Войцеха Потриковського та інших з приводу мізочківських перипетій¹⁶⁸. 3 жовтня 1740 р., через невиконання судового вироку від 5 вересня 1740 р., С. Бжезінського оголосили банітом¹⁶⁹. 22 жовтня 1740 р. Головний коронний трибунал у справі посесії Мізочка прийняв рішення на користь В. Потриковського¹⁷⁰. С. Бжезінський ще намагався відстоювати своє право на маєток, однак пред'явлені ним 25 травня 1741 р., під час передавання цієї власності Потриковським, документи до уваги не взяли¹⁷¹. 25 травня 1741 р., на підставі постанови трибунальського суду, в частину Мізочка ув'язали братів Войцеха та

¹⁶² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 90–90 зв.

¹⁶³ Там само, арк. 96–96 зв.

¹⁶⁴ Там само, арк. 120.

¹⁶⁵ Там само, арк. 132–134 зв.

¹⁶⁶ Там само, арк. 171–175.

¹⁶⁷ Там само, арк. 176–179.

¹⁶⁸ Там само, арк. 54–55 зв.

¹⁶⁹ Там само, арк. 184–185.

¹⁷⁰ Там само, арк. 191–192.

¹⁷¹ Там само, арк. 220–220 зв.

Антонія Потриковських¹⁷². 12 січня 1742 р. С. Бжезінський, названий посесором Мізочка на деякому праві («possessor jure certo»), оскаржував дії В. Потриковського, пов'язані з переходом маєтності в посесію останнього¹⁷³. Чи Казимир-Богдан Ілінський передав своє право на Мізочок С. Бжезінському, чи залишився основним державцею – наразі не з'ясовано.

ГРАБОВИЧ Н. У 1621 р., при поданні ординатської частини Острозької волості белзькому воєводі Рафалові Лещинському, опікунові малолітнього острозького ордината кн. Франциска Заславського, державцею Мізочка зафіксований «пан Грабович»¹⁷⁴. Ймовірно, йдеться про Стефана Грабовича, свого часу слугу й писаря кн. Василя-Костянтина Острозького. У 1602 та 1610 рр. він згадується і як острозький війт¹⁷⁵.

ДРОГОМИР АЛЕКСАНДЕР – шляхтич герба Дрогомир. Рід Дрогомирів мешкав у Руському в-ві¹⁷⁶. Згідно з наданням острозького ордината кн. Александра-Домініка Любомирського від 28 лютого 1719 р., *Вацлав Потриковський* отримав у користування частку в Мізочку після А. Дрогомира¹⁷⁷. Очевидно, той був державцею частини Мізочка після *Павла Скворонського* чи його можливих наступників.

Джерела згадують про якогось Дрогомира, котрий, будучи справцею («zawiadowca»), мабуть, с. Дерманя¹⁷⁸, взяв в

¹⁷² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 204–205; ч. 2, арк. 195–196, 199–200, 220.

¹⁷³ Там само, ч. 2, арк. 60–60 зв.

¹⁷⁴ Описи Острожчини... С. 308.

¹⁷⁵ Мицько І. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576–1636). Київ, 1990. С. 88; Тесленко І. Клієнтела князя Василя-Костянтина Острозького. С. 148; Ульяновський В. Князь Василь-Костянтин Острозький... С. 1197, 1199.

¹⁷⁶ Boniecki A. Herbarz Polski. 1902. Cz. 1. T. 5. S. 19.

¹⁷⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 113–115.

¹⁷⁸ Пор.: ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 156 (тут згадується Ян, «завядовця» с. Кунина).

обителі дві гаківниці та побив тамтешнього столяра. Про це 15 травня 1700 р. засвідчила дерманська громада¹⁷⁹. 16 грудня того самого року пан Кушевич у листі з Луцька до Беякевича повідомив, що відсилає папери з паном Дрогомиром і перепрошує, що не зміг прислужитися у справі останнього. Тут же зазначено: «NB. З тим Дрогомиром жодного немає в архіві (монастиря? – Т. В.) процесу, невідомо де подівся (!)»¹⁸⁰. Цілком імовірно, що перший і другий Дрогомири – одна особа.

ЖУЛКЕВСЬКИЙ ФЕЛЦІАН – шляхтич герба Любич. Рід Жулкевських мешкав у Руському в-ві, куди перебрався з Мазовії¹⁸¹. Поодинокі його представники посідали уряди на Волині¹⁸² та Київщині¹⁸³.

Син житомирського хорунжого Адама Жулкевського¹⁸⁴ й Терези з Ростоцьких¹⁸⁵. Одружився з Вікторією, донькою *Войцеха Потриковського* та *Маріанни з Раціборовських Потриковської*¹⁸⁶. Шлюбний контракт було укладено в с. Ординцях 12 лютого 1757 р. (дату шлюбу призначено на наступний день)¹⁸⁷. Ф. Жулкевський обіймав уряд вінницького підчашого¹⁸⁸.

7 травня 1758 р. в Ординцях М. Потриковська відступила молодому подружжю Жулкевських у трирічну оренду

¹⁷⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 155.

¹⁸⁰ Там само.

¹⁸¹ Niesiecki K. Herbarz Polski, powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych / wyd. J.-N. Bobrowicz. Lipsk, 1845. T. 10. S. 183.

¹⁸² Urzędnicy wołyńscy XIV–XVIII wieku. Spisy / opr. M. Wolski. Kórnik, 2007. S. 187.

¹⁸³ Urzędnicy województw kijowskiego i czernichowskiego... S. 343.

¹⁸⁴ Видання «Urzędnicy województw kijowskiego i czernichowskiego» такого урядника не називає (S. 109–112).

¹⁸⁵ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 83.

¹⁸⁶ Там само, тека 1, ч. 1, арк. 4 зв.

¹⁸⁷ Там само, тека 2, ч. 1, арк. 83–84.

¹⁸⁸ Там само, арк. 83.

«половину цілого Мізочка», на термін від 13 травня 1758 р. до 13 травня 1761 р.¹⁸⁹

ЗАЄЦЬ ЯН-СТАНІСЛАВ. Згадується державцею Мізочка у джерелах за лютий 1650 р. та січень 1651 р.¹⁹⁰ Саме тоді фігурує і як посесор сс. Півче й Дерев'янче в Острозькій волості, маєтків острозького ордината кн. Владислава-Домініка Заславського¹⁹¹. Надання на ці два села від кн. Заславського Я.-С. Заєць отримав 20 червня 1650 р.¹⁹², тож, очевидно, в лютому ще тримав їх на інших умовах.

ЗАРЕНБІНСЬКИЙ ЯКУБ—шляхтич, імовірно герба Заренба¹⁹³. Одружився з Маріанною, донькою *Вацлава Мисліборського*¹⁹⁴.

8 листопада 1671 р. в Межирічі острозький ординат кн. Олександр-Януш Заславський надав подружжю Заренбінських довічне право на «деякі частини» Мізочка «після небіжчика його милості пана Мисліборського»¹⁹⁵. Невдовзі Я. Заренбінський вступив у суперечку з посесором іншої частки ординатського Мізочка – *Самуелем Потриковським*, для владнання котрої кн. Заславський 6 грудня 1671 р. призначив комісію¹⁹⁶. Як державця Мізочка нотується в документі від 5 червня 1683 р., у зв'язку з конфліктами між Дерманським василіанським монастирем, який тримав у посесії неординатські ґрунти цього села, та *Павлом Сковронським*, державцею іншої частки на ординатській половині маєтку¹⁹⁷ (акт вписано до луцьких ґродських книг 28 серпня 1717 р.¹⁹⁸).

¹⁸⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 85–86.

¹⁹⁰ Національно-визвольна війна... С. 498, 570.

¹⁹¹ Там само. С. 218, 490, 568; АЮЗР. Ч. 7. Т. 2. С. 463.

¹⁹² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 60, арк. 4.

¹⁹³ Поп.: Niesiecki K. Herbarz Polski... Т. 10. S. 80.

¹⁹⁴ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 35.

¹⁹⁵ Там само, арк. 35.

¹⁹⁶ Там само, арк. 28.

¹⁹⁷ Там само, арк. 33–34; спр. 200, ч. 14, арк. 498 зв.; ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 129.

¹⁹⁸ Там само, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 129.

На 3 жовтня 1687 р. уже був покійним – помер «у тяжкій татарській неволі»¹⁹⁹. Того дня його вдова в Дубні поступила своєю часткою Мізочка на користь племінника – *Вацлава Потриковського*, сина її рідної сестри Катажини й Самуеля Потриковських (документ цесії С. Потриковський подав до Луцького гроду, вірогідно, 6 серпня 1688 р.²⁰⁰).

ЛІНСЬКИЙ КАЗИМИР-БОГДАН (†1756²⁰¹) – шляхтич герба Лис. Згідно з Адамом Бонецьким, Ілінські походили з Ілінська у Волинському в-ві²⁰². Проте більш правдоподібною є думка, що гніздом роду був Ілінськ на Житомирщині²⁰³.

Син чернігівського войскового Пйотра-Станіслава Ілінського та Зофії зі Скарбків. Його рідними братом і сестрою були чернігівський війський Александер і Констанція²⁰⁴. Був одружений: 1) з Розалією з Клінських (за іншою версією, здається вірогіднішою, – із Зелінських²⁰⁵) (†1729); 2) з Анною-Аполонією Сушевичівною. З другою в нього народилися діти: сини Ян-Кастан (перебував у шлюбі тричі – з Маріанною-Юзефою з Весселів, Катажиною з Бельських та Анною-Якубою з Бракон'єрів), Ян-Бенедикт, Міхал, Станіслав-Ян-Непомуцен (обрав дружиною Кароліну з Гіжицьких) та Н, а також донька Маріанна (вийшла заміж за скальського старосту Шимона Тарла, а пізніше – за Францішка Стжалковського)²⁰⁶.

¹⁹⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 35.

²⁰⁰ Там само, арк. 35–35 зв.; спр. 200, ч. 14, арк. 503 зв.

²⁰¹ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. T. 8. S. 37.

²⁰² Ibid. S. 35.

²⁰³ Ilińsk. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* / pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego, W. Walewskiego. Warszawa, 1882. T. 3. S. 260. Пор.: Тариф подимного податку Житомирського повіту 1775 року / опрац. К. Жеменецький. Біла Церква, 2018. С. 43.

²⁰⁴ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. T. 8. S. 36–37; Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. Warszawa, 1908. T. 5. S. 253.

²⁰⁵ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 119.

²⁰⁶ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. T. 8. S. 36–37; ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 120.

Товариш панцирної роти белзького воєводи Адама Сенявського (зг. 1701)²⁰⁷. Полковник коронного війська (зг. 1723)²⁰⁸. 21 серпня 1701 р. отримав королівський привілей на ніжинське староство²⁰⁹, а 9 січня 1745 р. – монаршу згоду передати його своєму синові Янові-Бенедикту²¹⁰. Обіймав уряд київського войського (1722–1752?)²¹¹.

21 серпня 1701 р. польський король Август II надав К.-Б. Ілінському порожнє с. Скворідки в Летичівському пов. на Поділлі²¹². Щоправда, вже 15 травня 1702 р. володар дозволив йому відступити поселення на користь особи, з якою державця мав визначитися пізніше²¹³. 15 травня 1702 р., після смерті шляхтянки Лазінської, Казимирові-Богдану відійшла частина с. Смідина у Володимирському пов. Волинського в-ва під назвою Яричівщина²¹⁴. 15 квітня 1702 р. разом з дружиною отримав від короля порожні сс. Лопури й Купельщину на Летичівщині²¹⁵. Набув маєтки Курне (Київське в-во), Черемошне і Смоляни²¹⁶. Посідав сс. Врублівка, Сельце, Сали, Соколів на Житомирщині²¹⁷. Від кн. Сангушків держав с. Листвин у Луцькому пов. на Волині²¹⁸. Очевидно, був також посесором Славутського маєткового

²⁰⁷ AGAD, MK, Sigillata, sygn. 15/II s. 121–122.

²⁰⁸ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. T. 8. S. 37.

²⁰⁹ AGAD, MK, Sigillata, sygn. 15/II, s. 121–122.

²¹⁰ Ibid., sygn. 25, k. 190 v.

²¹¹ Urzędnicy województw kijowskiego i czernichowskiego... S. 70–71.

²¹² AGAD, MK, Sigillata, sygn. 15/II, s. 121.

²¹³ Ibid., s. 198.

²¹⁴ Ibid.

²¹⁵ Ibid., s. 199.

²¹⁶ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. T. 8. S. 37.

²¹⁷ Тарифи подимного податку, сеймикові лауди і люстрації Київського воєводства першої половини XVIII століття / опрац. К. Жеменецький за співпр. Є. Чернецького, П. Юзвікевича і В. Шимчик. Біла Церква, 2015. С. 262, 267, 354.

²¹⁸ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. T. 8. S. 37. Пор.: ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 35.

комплексу, яким володів той же магнатський рід (зг. 1738)²¹⁹. У 1775 р., вже після смерті К.-Б. Ілінського, його вдова Анна-Аполонія тримала у своїх руках дідичне містечко Ілінськ з належностями, сс. Врублівка та Воличка в Житомирському пов. Київського в-ва²²⁰.

З неофіційних нотаток, збережених в архіві Потриковських, постає, що після смерті *Вацлава Потриковського* (†1727), посесора с. Ординців у Базалійській вол. на Кременеччині, К.-Б. Ілінський витребував («wumogł») у острозького ордината кн. Павла-Кароля Сангушка право на цей маєток та ув'язавсь у його володіння²²¹. Можливо, так і сталося, хоча офіційних джерел щодо цього виявити не вдалося. Натомість достеменно відомо, що в 1717 р. острозький ординат кн. Александер-Домінік Любомирський, начебто помилково, передав це село К.-Б. Ілінському. Коли ж ситуацію з'ясували, то 13 грудня того ж року в Любліні кн. Любомирський підтвердив право на Ординці Вацлавові Потриковському (акт внесено до кременецьких гродських книг 11 червня 1718 р.)²²². Схоже, новий державця не бажав розпрощатися з отриманим маєтком і чинив В. Потриковському всілякий спротив. Вочевидь, із продовженням цієї історії пов'язані позови від імені Потриковських до подружжя К.-Б. і Р. Ілінських та, напевне, його рідного брата Александра й Катажини Ілінських щодо збитків та утисків (віднесені 19 лютого 1718 р., відповідно, до Ординців та Василівки)²²³. Зрештою, питання про те, чи Потриковські змогли повернутися в Ординці до смерті Вацлава, залишається відкритим²²⁴.

²¹⁹ Берковський В. Фільваркове господарство Славутського ключа у XVIII столітті. *Вісник Нетішинського краєзнавчого музею*. Нетішин, 2017. Вип. 6. С. 98.

²²⁰ Тариф подимного податку Житомирського повіту 1775 року. С. 43, 84.

²²¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 433–433 зв.

²²² Там само, ч. 1, арк. 40–40 зв., 41–42 зв.

²²³ Там само, арк. 107–110; див. також: арк. 111, 119–119 зв., 121–121 зв.

²²⁴ Там само, арк. 111, 119–119 зв., 121–121 зв.; спр. 200, ч. 14, арк. 502–502 зв.

Як видається, ще перед 4 червня 1729 р. посесор частини Мізочка *Адріан-Юзеф Бжезінський* відступив К.-Б. Ілінському своє право на це село²²⁵. Стосунок до Мізочка мав і котрийсь із племінників останнього, бо 4 червня 1729 р. актуальними посесорами частини цього поселення вказані К.-Б. Ілінський, «дядько й опікун, що тримає ті маєтки», та його небіж по рідному братові Александрові – чернігівський войщик N (Юзеф-Казимир або Антоній Ілінський²²⁶)²²⁷. Це саме історичне джерело називає і Станіслава Орачевського як такого, «що має згоду (мабуть, від ордината. – *Т. В.*) на маєток»²²⁸. 10 квітня 1732 р. К.-Б. Ілінський згадується як «юрисдатор» – особа, що надала право *Станіславу Бжезінському* на Мізочок²²⁹. Очевидно, йдеться про заставу чи оренду. 9 травня 1732 р. цей шляхтич і подружжя Станіслава й Маріанни Бжезінських іменуються посесорами Мізочка. При цьому Ілінський передав у користування для Бжезінських пасіку Потриковських²³⁰. У липні 1733 р. К.-Б. й А.-А. Ілінські та С. і М. Бжезінські фігурують як посесори Мізочка в принесеному до цього маєтку головному каптуровому (виданому під час безкоролів'я) позові Волинського воєводства²³¹. В акті від 2 травня 1736 р. К.-Б. Ілінський вписаний поряд із актуальними посесорами Мізочка Станіславом і Маріанною Бжезінськими, а також «попередніми» – Адріаном-Юзефом й Анною-Катажиною Бжезінськими²³². Чи К.-Б. Ілінський таки передав власне право на Мізочок С. Бжезінському, чи той продовжував тримати село в заставі або оренді – невідомо.

²²⁵ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 35–36, 137.

²²⁶ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. T. 8. S. 36.

²²⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 35–36, 137.

²²⁸ Там само, арк. 35–35 зв.

²²⁹ Там само, арк. 90–90 зв.

²³⁰ Там само, арк. 96.

²³¹ Там само, арк. 120.

²³² Там само, арк. 132–134 зв.

КОКОРИКА-КОЗЕЛЬСЬКИЙ ІВАН (ЯН). У 1629 р. частина Мізочка перебувала в руках «Кокорики»²³³. 11 серпня 1631 р., коли судові урядники намагалися передати Мізочок у володіння луцькому унійному єпископові Єроніму (Почаповському), тамтешній орендар (державця?) Я. Кокорика-Козельський, назвавшись слугою кн. Владислава-Домініка Заславського, перешкодив ув'язанню²³⁴.

Вочевидь, мовиться про представника острозького міщанського роду Кокорик – Івана Кокорику, сина Васька. Він фігурує 1621 р. як власник нерухомого майна на ординатській частині Острога. Ігор Тесленко обережно ототожнює державцю Мізочка Кокорику та пана Кокорику «русина», згаданого в 1622 р. серед власників замкової нерухомості в Острозі²³⁵.

ЛІСТОВСЬКИЙ КАСТАН-ФЛОРІАН – шляхтич власного герба²³⁶.

Син мазирського чашника Павла й Анни зі Стемповських²³⁷. Одруживсь із Францішкою, донькою *Вацлава Потриковського* та *Маріанни з Раціборовських Потриковської*²³⁸. Шлюбний договір між Маріанною Потриковською та К.-Ф. Лістовським укладено в с. Ординцях Базалійської вол. на Кременеччині 15 травня 1769 р. (одруження призначили на наступний день)²³⁹. У них народилися три дочки: Розалія,

²³³ Баранович О. Залюднення України... С. 37.

²³⁴ Горін С. Монастирі Луцько-Острозької єпархії... С. 87.

²³⁵ Описи Острожчини... С. 296. Про рід Кокорик див.: Тесленко І. Шляхетська нерухома власність у «нижньому» острозькому замку (пригородку) наприкінці XVI – на початку XVII ст. *Студії і матеріали з історії Волині 2009* / ред. В. Собчук. Кременець, 2009. С. 210.

²³⁶ Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. 1911. T. 14. S. 385.

²³⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 37.

²³⁸ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 7 зв.

²³⁹ Там само, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 37–38; спр. 200, ч. 14, арк. 506 зв.

Непомучена та Феліціанна²⁴⁰. К.-Ф. Лістовський посідав ранг хорунжого коронних військ²⁴¹.

20 квітня 1774 р. в Ординцях з'явився орендний контракт, згідно з яким *Ян Потриковський*, рідний брат Францішки з Потриковських Лістовської, передавав К.-Ф. Лістовському половину Мізочка на термін від 23 квітня 1774 р. до 23 квітня 1775 р.²⁴² Насправді ж цей посесор перебував у маєтку значно довше, бо один із господарських документів він підписав у Мізочку ще 3 травня 1778 р.²⁴³ 6 червня 1778 р. у Кременецькому гроді Францішек-Ксаверій Двожицький від імені Яна Потриковського скаржився на К.-Ф. і Ф. Лістовських у зв'язку з тим, що вони за час орендування Мізочка спричинилися до спустошення маєтку, втечі кількох підданих. Крім того, за період посесії Лістовські двічі не сплатили податку на Острозький військовий регімент²⁴⁴.

К.-Ф. Лістовський помер після 23 січня 1810 р.²⁴⁵

МИСЛІБОРСЬКИЙ ВАЦЛАВ – шляхтич герба Єліта. Рід Мисліборських був розселений у Північній Мазовії та на Підляшші²⁴⁶.

В. Мисліборський мав дві доньки: Маріанну (дружина *Якуба Заренбінського*) й Катажину (заміжня за *Самуелем Потриковським*)²⁴⁷. Посідав ранг піхотного ротмістра у війську, ймовірно, кн. Владислава-Домініка Заславського²⁴⁸. Можливо, згаданий у документі від 19 травня 1633 р. Ян Мисліборський, дубенський піхотний ротмістр кн. В.-Д. Заславського, і Вацлав – та сама особа²⁴⁹.

²⁴⁰ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 65 зв.

²⁴¹ Там само, арк. 37.

²⁴² Там само, спр. 279, арк. 11–12.

²⁴³ Там само, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 43.

²⁴⁴ Там само, арк. 44–45.

²⁴⁵ Там само, арк. 65.

²⁴⁶ Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. 1914. T. 11. S. 360.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 16 зв.

²⁴⁹ Там само, арк. 21.

19 травня 1633 р. в Ряшеві острозький ординат кн. В.-Д. Заславський, з огляду на заслуги та задля заохочення до подальшого виконання покладених обов'язків, надав В. Мисліборському половину Мізочка після покійного «пана *Кокорики*», а також с. Ординці в Базалійській вол. Кременецького пов. на Волині. Зазначається, що на ці маєтки острозький ординат раніше уже видав був документ «до ласки». Однак, бажаючи винагородити за добру службу, волів, аби шляхтич, а також його нащадки та спадкоємці користувалися цими селами «вічно», «доки триватиме його рід» (акт облятовано в липні 1701 р. у гродському уряді Нового Міста Корчина та в червні 1719 р. в Луцькому гродському суді)²⁵⁰.

НЕПОКОЙЧИЦЬКИЙ АНТОНІЙ – шляхтич герба Вага (з відмінністю). Рід Непокойчицьких мешкав у Берестейському в-ві Великого князівства Литовського. Його представники писались «із Непокойчиць», із придомком «Акрамович» чи «Потій»²⁵¹.

Мав рідного брата Юзефа Непокойчицького²⁵². Перед 15 червня 1766 р. одружився з Магдаленою, донькою *Войцеха Потриковського* та *Маріанни з Раціборовських Потриковської*²⁵³. Посідав маєток Ветошки на Берестейщині²⁵⁴. Обіймав уряд брест-литовського мостовничого²⁵⁵.

15 червня 1766 р. Маріанна Потриковська відступила подружжю Непокойчицьких у трирічну оренду частину Мізочка²⁵⁶. Під час посесії, 26 серпня 1768 р. А. Непокойчицький скаржився в Кременецькому гродському суді (через Шимона

²⁵⁰ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 22–27 зв.; спр. 60, арк. 101 зв. (дякую А. Фелонюку за надання цих відомостей).

²⁵¹ Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. 1915. T. 12. S. 117.

²⁵² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 72 зв.

²⁵³ Там само, арк. 70.

²⁵⁴ Там само, арк. 72 зв., 74.

²⁵⁵ Там само, арк. 68.

²⁵⁶ Там само, арк. 70 зв.

Барановича) на коронного регента Юзефа Дуніна-Карвицького, мізоцького губернатора Маршальського й тамтешніх підданих у зв'язку з учиненими в Мізочку збитками²⁵⁷.

ПОТРИКОВСЬКИЙ АНТОНІЙ (†1752) – шляхтич герба Кушаба. Пращури цього роду мешкали в Сілезії. Потриковські писались «із Потрикоз» у Черській землі (Мазовія)²⁵⁸.

Син *Вацлава Потриковського* та, ймовірно, Катажини з Кулінських. Його рідними братом і сестрами були: *Войцех*, *Агнешка*, *Теодилія* й *Анна*²⁵⁹. На кінець 1720-х мав, схоже, понад двадцять років²⁶⁰.

Посідав різні становища у війську. Був товаришем, депутатом панцирної хоругви київського підкоморія Антонія-Єжи Трипольського (зг. 1739–1745)²⁶¹; генеральним намісником панцирного знаку кам'янецького каштеляна Міхала Люся (зг. 1748)²⁶²; товаришем і депутатом панцирної хоругви того ж сенатора (зг. 1750)²⁶³. Напевне, то А. Потриковський фігурує як «минулий намісник» панцирної хоругви київського стольника Юзефа Олізара-Волчовича (зг. 1726)²⁶⁴, намісник Острозького й Дубенського ключів

²⁵⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 68–69.

²⁵⁸ Там само, тека 1, ч. 1, арк. 2; Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО), ф. 146 (Волинські дворянські депутатські збори м. Житомира, Волинської губернії), оп. 1, спр. 4799, арк. 1; Okolski S. Orbis Polonus. Cracovia, 1641. P. 512–514; Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. T. 11. S. 360; 1917. T. 14. S. 304–306.

²⁵⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 140–140 зв., 149–149 зв., 216; спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 8.

²⁶⁰ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 216.

²⁶¹ Там само, арк. 200, 201, 202, 206, 214, 218; Urzędnicy województw kijowskiego i czernichowskiego... S. 47.

²⁶² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 223; Urzędnicy podolscy XIV–XVIII wieku. Spisy / opr. E. Janas, W. Kłaczewski, J. Kurtyka, A. Sochacka. Kórnik, 1998. S. 217.

²⁶³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 225.

²⁶⁴ Там само, арк. 195; Urzędnicy województw kijowskiego i czernichowskiego... S. 64.

у полку Острозької ординації (зг. 1747)²⁶⁵. Обіймав уряд дрогицького підчашого (зг. 1748–1752)²⁶⁶. (Вочевидь, згадка про нього як житомирського підчашого²⁶⁷ – помилкова).

25 травня 1741 р. А. Потриковського та його рідного брата Войцеха юридично ввели у володіння Мізочком. Здається, ув'язання першого відбулося за згодою другого²⁶⁸. У маєтку брати посідали визначені частки²⁶⁹. 26 травня 1741 р. в Луцькому гроді А. Потриковський від свого імені, а також від імені Войцеха й луцького гродського судді Казимира Каменського протестував проти подружжя Станіслава та Маріанни Бжезінських щодо спустошення Мізочка²⁷⁰. 12 вересня 1741 р. він у тій же інституції своїм і братовим ім'ям скаржився на Станіслава Бжезінського, що той «жодного в найменшому пункті відшкодування маніфестантам не вчинив»²⁷¹. 9 серпня 1743 р. державця свідчив у суді проти рідного брата, якого звинуватив у перешкоджанні йому в отриманні прибутків з Мізочка²⁷². Зберігся недатований лист Войцеха до Антонія з інформацією про господарські справи в Мізочку²⁷³.

Помер А. Потриковський перед 8 жовтня 1752 р., оскільки того дня вже було укладено реєстр речей, які залишилися по покійному²⁷⁴. Остання хвилина застала його, найімовірніше, в Мізочку, бо власне звідти його тіло випроваджували на похо-

²⁶⁵ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 222.

²⁶⁶ Там само, арк. 223, 225, 229.

²⁶⁷ Там само, ч. 2, арк. 435 зв., 437 зв. Видання «Urządnicy województw kijowskiego i czernichowskiego» такого урядника не згадує (S. 125–130).

²⁶⁸ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 204–205; ч. 2, арк. 195–196, 199–200, 220.

²⁶⁹ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 216.

²⁷⁰ Там само, арк. 206–207.

²⁷¹ Там само, арк. 212–213.

²⁷² Там само, арк. 216.

²⁷³ Там само, арк. 227–228 зв. Оскільки в листі Антоній Потриковський названий дрогицьким підчашим і товаришем панцирного знаку кам'янецького каштеляна, лист може бути датований 1748 роком чи пізніше.

²⁷⁴ Там само, арк. 229–229 зв.

вання²⁷⁵. Подзвінне мало відбутись у Дедеркалах на Кременеччині²⁷⁶, а от де саме дрогицький підчаший знайшов свій останній спочинок – питання залишається відкритим. Ще один реєстр речей померлого уклали 3 листопада 1752 р.²⁷⁷ Судячи з розданих після його смерті грошових сум тощо, А. Потриковський встиг, мабуть, спорядити тестамент або зробити усні розпорядження²⁷⁸.

ПОТРИКОВСЬКИЙ (ПЕТРИКОВСЬКИЙ) ВАЦЛАВ (†1727) – шляхтич герба Кушаба. Пращури цього роду мешкали в Сілезії. Потриковські писались «із Потрикоз» у Черській землі (Мазовія)²⁷⁹.

Син *Самуеля Потриковського* й Катажини з Мисліборських. Мав рідного брата Адама²⁸⁰. Найвірогідніше, 1693 р. одружився з Катажиною, донькою Станіслава Кулінського й Анни з Кобильських. Шлюбний контракт підписано 9 травня того ж року в Лаврові²⁸¹. Імовірно, Катажина Кулінчанка не була єдиною дружиною державці, бо в документі від імені дітей В. Потриковського йдеться про «борги, позичені батьком і мачухою»²⁸². Його дітьми (можливо, від двох шлюбів) були: *Войцех* (одруживсь із Маріанною з Раціборовських²⁸³), *Антоній*, *Агнешка*, *Теofilія* та *Анна* (заміжня за Міхалом Вишньовським)²⁸⁴.

²⁷⁵ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 233 зв.

²⁷⁶ Там само.

²⁷⁷ Там само, арк. 232–232 зв.

²⁷⁸ Там само, арк. 233–233 зв.

²⁷⁹ Там само, арк. 2; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4799, арк. 1; Okolski S. Orbis Polonus. P. 512–514; Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. T. 11. S. 360; T. 14. S. 304–306.

²⁸⁰ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 79.

²⁸¹ Там само, спр. 99, арк. 75–75 зв. (показово, що на контракті немає підпису Вацлава Потриковського); пор.: спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 36–36 зв., 37–38 зв., 83–84, 88–88 зв. (тут указаний як рік шлюбної угоди – 1692-й).

²⁸² Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 149 зв.

²⁸³ Там само, арк. 12; ч. 2, арк. 1, 376, 440 зв.

²⁸⁴ Там само, ч. 1, арк. 140–140 зв., 149–149 зв.; ч. 2, арк. 8.

22 листопада 1700 р. в Луцькому гродському суді подружжя Потриковських зробило запис щодо взаємного довічного користування належним їм рухомим і нерухомим майном²⁸⁵. 27 листопада 1710 р. В. Потриковський придбав у Францішка Рудницького частину с. Човниці в Луцькому пов. на Волині²⁸⁶. У тому ж повіті посідав с. Свищів²⁸⁷. Був товаришем полку Острозької ординації (зг. 1692)²⁸⁸.

3 жовтня 1687 р. його тітка Маріанна Заренбінська, вдова *Якуба Заренбінського*, перебуваючи в Дубні, поступилася на користь племінника своєю часткою Мізочка (документ цесії батько Вацлава С. Потриковський подав до Луцького гроду, схоже, 6 серпня 1688 р.²⁸⁹). 16 липня 1692 р. острозький ординат, коронний надвірний маршалок кн. Юзеф-Кароль Любомирський у Любліні підтвердив державці та його дружині право на частину Мізочка з обов'язком нести військову службу, а також іншу, якщо виникне потреба (акт облятували 7 березня 1727 р.)²⁹⁰. У 1712 р. В. Потриковський сплатив чопове з Мізочка за 1709 р.²⁹¹, у 1716 р. – за 1713 р.²⁹² 13 грудня 1717 р. у Любліні острозький ординат кн. Александер-Домінік Любомирський ствердив В. Потриковському право на с. Ординці в Базалійській вол. Кременецького пов. на Волині за умови виконання військової повинності. Це трапилося після того, як господар у тому ж році помилково передав це село ніжинському старості *Казимиру-Богдану Ілінському*²⁹³ (до-

²⁸⁵ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 87–87 зв., 92–93.

²⁸⁶ Там само, арк. 95–96.

²⁸⁷ Там само, арк. 97.

²⁸⁸ Там само, спр. 8, арк. 34.

²⁸⁹ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 35–35 зв.

²⁹⁰ Там само, арк. 36–36 зв., 37–38 зв., 83–84. Пор.: спр. 327, арк. 1.

²⁹¹ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 97.

²⁹² Там само, арк. 100.

²⁹³ З цим, очевидно, був пов'язаний позов до подружжя Казимира та Розалії Ілінських, занесений 19 лютого 1718 р. в Ординці, а також до Александра й Катажини Ілінських у Васиївці на вимогу Вацлава і Катажини з Кулінських Петриковських щодо зазнаних збитків від Ілінських (ЛННБ,

кумент внесено до кременецьких гродських книг 11 червня 1718 р.)²⁹⁴. 28 лютого 1719 р. в Дубні кн. Любомирський надав В. Потриковському, також із умовою несення військової служби, частину Мізочка, яку перед тим тримав *Александр Дрогомир*. Серед іншого вказувалося, що якби на цей маєток заявив претензії інший посесор, справа мала вирішитися при дворі ордината (надання вписали до актових книг Луцького гродського суду 7 червня 1719 р.)²⁹⁵. Так у руках державці об'єдналася поділена майже впродовж пів століття ординатська частина Мізочківського маєтку.

19 вересня 1719 р. в Луцькому гроді, від імені настоятеля Дерманського монастиря Януарія (Огурцевича)²⁹⁶ й тамтешнього чернечого згромадження, подано скаргу на В. Потриковського, звинуваченого в різноманітних утисках і збитках²⁹⁷. 26 серпня 1722 р. В. Потриковський вніс до книг Кременецького гродського уряду позов на намісника монастиря Дерманської архимандрії Августіана (Савицького) у зв'язку з конфліктними ситуаціями в Мізочку²⁹⁸. 6 травня 1726 р. державця протестував в Луцькому гроді проти дубенського й дерманського архимандрита Януарія (Огурцевича), заявивши, що через завдані тим збитки він не може виконувати військову повинність як умову тримання Мізочка²⁹⁹. Суперечки з Дерманським монастирем тривали й пізніше³⁰⁰.

відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 107–110; див. також: арк. 111, 119–119 зв., 121–121 зв.).

²⁹⁴ Там само, арк. 40–40 зв., 41–42 зв.

²⁹⁵ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 44–44 зв., 47, 45, 49, 113–115.

²⁹⁶ По-іншому: Януарія Огорчевського (ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 279, арк. 13), чи Огорчевича (Там само, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 73), чи Огуркевича (Там само, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 125–126).

²⁹⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 129.

²⁹⁸ Там само, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 117–118.

²⁹⁹ Там само, арк. 125–126.

³⁰⁰ Там само, арк. 127–128, 129.

Помер державця 20 травня (або 3–4 червня) 1727 р.³⁰¹ Як постає, В. Потриковський тримав половину Мізочка й Ординці та відбував із них службу понад сімдесят років³⁰². Якщо це твердження не перебільшення, то він був справжній, як на той час, довгожитель. Зберігся посмертний реєстр частини Вацлавових набутоків³⁰³. На 24 лютого 1729 р. вже була покійною і його дружина Катажина³⁰⁴. Подружжя, судячи із заповіту їхнього сина Войцеха, було поховане на території Межиріцького францисканського конвенту³⁰⁵.

ПОТРИКОВСЬКИЙ (ПЕТРИКОВСЬКИЙ) ВОЙЦЕХ (†1755) – шляхтич герба Кушаба. Пращури цього роду мешкали в Сілезії. Потриковські писались «із Потрикоз» у Черській землі (Мазовія)³⁰⁶.

Син *Вацлава Потриковського* й Катажини з Кулінських. Його рідними братом і сестрами були: *Антоній*, Агнешка, Теофілія й Анна³⁰⁷. За часом появи на світ був другим (після Анни)³⁰⁸. Одруживсь із Маріанною, донькою плоцького мечника Войцеха Раціборовського й Агнешки з Лісецьких³⁰⁹. Шлюбну угоду між В. Потриковським та рідним братом

³⁰¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, ч. 2, арк. 26 зв. Щоправда, далі в цьому же джерелі зазначається, що комісія з ув'язання наступних посесорів у Мізочок зібралася через тиждень після згону Вацлава Потриковського. Знаючи, що вона діяла 10 червня 1727 р., можна гадати, що Вацлав помер 3–4 червня.

³⁰² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 22, 25–28.

³⁰³ Там само, ч. 1, арк. 136.

³⁰⁴ Там само, арк. 140.

³⁰⁵ Там само, ч. 2, арк. 291 зв.

³⁰⁶ Там само, ч. 1, арк. 2; спр. 99, арк. 57; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4799, арк. 1; Okolski S. Orbis Polonus. P. 512–514; Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. T. 11. S. 360; T. 14. S. 304–306.

³⁰⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 140–140 зв., 149–149 зв., 216; ч. 2, арк. 8.

³⁰⁸ Там само, ч. 1, арк. 140, 146 зв.

³⁰⁹ Там само, арк. 12; ч. 2, арк. 1, 376, 440 зв.; спр. 99, арк. 56.

Маріанни з Раціборовських, парнавським чашником Адамом-Міхалом Раціборовським, укладено 24 квітня 1731 р., весілля призначено на 9 травня в Сухій Волі³¹⁰. У подружжя народилися діти: син *Ян* (одружений із Йоанною з Потоцьких) і дочки Вікторія (дружина *Феліціана Жулкевського*, вінницького підчашого, а згодом Яна Зельонки, смоленського підчашого), Магдалена (заміжня тричі: за Якубом Лагановським, галицьким підстолиєм, за *Антонієм Непокойчицьким*, брест-литовським мостовничим, і за Феліціаном Вкринським), Юзефата (за *Міхалом Потриковським*, новгородським (чи новгородським?) чашниковичем), Францішка (за *Каєтаном-Флоріаном Лістовським*), Брігіда (за Юзефом Плоновським, добжинським підстолиєм), Тереза (за Яном Сवेशавським), Цецилія (за Юзефом Вежховським, венденським чашником) і Клара³¹¹.

З рук пінського стольника Антонія Вижицького тримав в оренді с. Теліжинці на Брацлавщині³¹². 13 січня 1742 р. подружжя Потриковських у Кременці юридично оформило взаємне довічне право на рухоме та нерухоме майно³¹³. 14 червня 1751 р. державця продав на користь Василя Кульчицького частину с. Човниці в Луцькому пов. на Волині³¹⁴.

Посідав різні становища у війську. Був товаришем панцирного знаку київського підкоморича Яна Олізара (зг. 1727)³¹⁵,

³¹⁰ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 304–306 зв.; спр. 200, ч. 14, арк. 496 зв.; спр. 99, арк. 56–57.

³¹¹ Там само, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 4 зв., 7–7 зв.; спр. 281, арк. 211; спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 304–306 зв., 376, 423; тека 2, ч. 1, арк. 4–5; ч. 2, арк. 1, 276. Відомий Антоній Вежховський, але як підстолій венденський, натомість венденським чашником був Стефан Вижиковський (Urządnicy inflancsy XVI–XVIII wieku. Spisy / opr. K. Mikulski, A. Rachuba. Kórnik, 1994. S. 283, 286).

³¹² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 200, ч. 14, арк. 538–539; спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 293.

³¹³ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 336–337, 338–338 зв.

³¹⁴ Там само, арк. 269–270.

³¹⁵ Там само, арк. 63, 85 зв., 101 зв.–102; Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. T. 12. S. 312. Поп.: Urządnicy województw kijowskiego i czernichowskiego... S. 47.

товаришем панцирного знаку краківського каштеляна кн. Януша-Антонія Вишневецького (зг. 1730–1732)³¹⁶ та київського підкоморія Антонія-Єжи Трипольського (зг. 1741)³¹⁷. Військову службу відбував з 1707 р.³¹⁸ Обіймав уряд полоцького (іноді фігурує як плоцький) чашника (зг. 18 серпня 1731 – 19 червня 1755)³¹⁹.

Після смерті Вацлава Потриковського у його нащадків розпочалися серйозні проблеми з держанням батькових службових маєтків – половини Мізочка та Ординців у Базалійській вол. на Кременеччині. 13 червня 1727 р. в Луцькому гродському суді Войцех свідчив про те, що по відході його батька з життя *Адріан-Юзеф Бжезінський* і його дружина отримали від острозького ордината кн. Павла-Кароля Сангушка згоду на передання їм половини Мізочка. При цьому скаржник, за наполяганням князівського секретаря, смоленського стольника Адама Кривця, «волею-неволею» був змушений (начебто задля утривалення своєї посесії Ординців³²⁰) письмово зректися претензій та «належних собі слухних прав і привілеїв» на Мізочок. Однак згодом, вбачаючи в цій відмові шкоду для себе, заявив у суді про її анулювання³²¹. Під час розмови з В. Потриковським А. Кривець витребував у нього документи, які підтверджували права його роду на половину Мізочка й Ординці, і забрав їх до князівського архіву³²². 7 червня 1727 р. Войцех отримав від кн. Сангушка акт на Ординці³²³. Водночас

³¹⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 64, 85 зв., 101 зв.–102; *Urządnicy województwa krakowskiego XVI–XVIII wieku. Spisy / opr. S. Cynarski, A. Falniowska-Gradowska. Kórnik, 1990. S. 63.*

³¹⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 206; *Urządnicy województw kijowskiego i czernichowskiego...* S. 47.

³¹⁸ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 15.

³¹⁹ Там само, арк. 146; ч. 2, арк. 300.

³²⁰ Там само, ч. 2, арк. 433 зв.

³²¹ Там само, арк. 5–6.

³²² Там само, арк. 23 зв.

³²³ Там само, ч. 1, арк. 50.

уже 10 червня того самого року призначена власником комісія ув'язала в частину Мізочка нового державцю – Адріана-Юзефа Бжезінського³²⁴. Нащадки Вацлава Потриковського тривалий період оскаржували в судовому порядку надання Бжезінському, а також спричинені ним збитки³²⁵.

З неофіційних нотаток, збережених в архіві Потриковських, постає й те, що по смерті Вацлава Потриковського ніжинський староста *Казимир-Богдан Ілінський* здобув («wytogł») від ордината право на Ординці, яке перед тим тримав небіжчик, та ув'язавсь у володіння цим поселенням³²⁶. Можливо, так і сталося, хоча підтвердити це офіційними документами не вдасться (детальніше див.: *Казимир-Богдан Ілінський*).

3 квітня 1728 р. Головний коронний трибунал, на вимогу Войцеха й Антонія Потриковських, видав позов до Адама Кривця щодо повернення забраних актів, які стосуються права позивачів на половину Мізочка й Ординці³²⁷. Того самого дня в тій же інституції з'явився ще один позов братів Потриковських – до Адріана-Юзефа й Анни-Катажини Бжезінських, а також орендарів Мізочка Станіслава й Маріанни Бжезінських у справі протиправного заволодіння частиною цього села³²⁸.

10 квітня 1732 р. В. Потриковський скаржився в Кременецькому гроді на Станіслава Бжезінського як посесора Мізочка та Казимира-Богдана Ілінського, його юрисдатора, щодо завданих йому в цьому маєтку збитків³²⁹. 9 травня 1732 р. в Луцькому гроді він свідчив проти того ж Ілінського та Станіслава й Маріанни Бжезінських, посесорів час-

³²⁴ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 4–4 зв.

³²⁵ Там само, арк. 22–22 зв., 23–24, 25–28, 49–51, 132–134 зв., 136–138, 167–168, 169–169 зв., 171–175, 176–179, 182–183, 170–170 зв., 220–221, 433–434 зв.

³²⁶ Там само, арк. 433–433 зв.

³²⁷ Там само, арк. 23–24.

³²⁸ Там само, арк. 25–28.

³²⁹ Там само, арк. 90–92 зв.

тини Мізочка, звинувачуючи в матеріальній шкоді, зокрема через подання Ілінським для Бжезінського пасіки Потриковських³³⁰. 2 травня 1736 р. Головний коронний трибунал позивав на вимогу В. Потриковського попередніх посесорів Мізочка – А.-Ю. й А.-К. Бжезінських, актуальних – С. і М. Бжезінських, а також К.-Б. Ілінського у справі про усунення позивача з Мізочка та відшкодування спричинених збитків³³¹. 17 травня 1736 р. в Луцькому гроді В. Потриковський виступив зі скаргою на двоюрідних братів Бжезінських і на ніжинського старосту за порушення ними його спадкового права на тримання Мізочка, що призвело до певних матеріальних втрат³³².

5 вересня 1740 р. в Мізочку відбулося виїзне засідання Луцького гродського суду, яке ухвалило, що Станіслав Бжезінський має відшкодувати завдані В. Потриковському збитки³³³. 12 вересня і 17 жовтня 1740 р., на вимогу С. Бжезінського, Головний коронний трибунал позивав В. Потриковського та інших у зв'язку з мізочківськими перипетіями³³⁴. 22 жовтня 1740 р. ця інстанція в Любліні, розглянувши справу щодо посесії Мізочка, прийняла рішення на користь В. Потриковського³³⁵. 25 травня 1741 р., на підставі ухвали трибунальського суду, в частину цього села, посесію баніта С. Бжезінського, ув'язали братів Потриковських³³⁶. У маєтку брати посідали визначені частки³³⁷. 9 серпня 1743 р. Антоній Потриковський оповідав у суді про свого рідного брата, що той перешкоджає йому отримувати прибутки з Мізочка³³⁸.

³³⁰ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 96–97.

³³¹ Там само, арк. 132–134 зв.

³³² Там само, арк. 136–138.

³³³ Там само, арк. 176–181 зв.

³³⁴ Там само, арк. 54–55 зв., 190–190 зв.

³³⁵ Там само, арк. 191–192.

³³⁶ Там само, ч. 1, арк. 204–205; ч. 2, арк. 195–196, 198–200, 220.

³³⁷ Там само, ч. 1, арк. 216.

³³⁸ Там само, арк. 216.

Зберігся недатований лист Войцеха до Антонія з інформацією про деякі господарські справи в Мізочку³³⁹.

27 березня³⁴⁰ 1753 р. в Ординцях В. Потриковський уклав заповіт³⁴¹. Щодо місця свого поховання тестатор зазначив: «[...] ніде інде не обираю собі місце, тільки у велебних їх милостей отців францисканців межиріцького острозького конвенту, де попередники й батьки мої очікують страшного Божого суду». Просив поховати своє тіло під порогом тамтешнього костюлу³⁴². Згідно з останньою волею державці, пожертви повинні були отримати межиріцькі францисканці, дедеркальські реформати, теофіпольські тринітарії, ляховецькі домініканці, а також базалійський парафіяльний костюл³⁴³ (документ внесли до «городських книг Волинського воеводства» 18 липня 1796 р.³⁴⁴).

14 січня 1755 р. В. Потриковський представляв, напевно на вимогу призначеної королем Дубенської комісії, акти, які стосувалися його службових маєтків, у т. ч. Мізочка³⁴⁵. Очевидно, власне з цим пов'язана нотатка про те, що комісія (?), проглянувши відповідні папери та отримавши підтвердження від полковників щодо військової служби державці, констатувала: «[...] при посесії сіл [...] Ординців і частини Мізочка з несенням військової служби [...] залишаємо. Котрий обов'язок військової служби повинен виконувати під загрозою

³³⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 227–228 зв. Оскільки в листі Антоній Потриковський названий дрогицьким підчашим і товаришем панцирного знаку кам'янецького каштеляна, лист може бути датований 1748 роком чи пізніше.

³⁴⁰ За іншим джерелом помилково: 27 травня (ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 24).

³⁴¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 291–296; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 9–12 зв.

³⁴² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 291 зв.

³⁴³ Там само, арк. 291 зв.–292.

³⁴⁴ Там само, арк. 296 зв., 299.

³⁴⁵ Там само, ч. 1, арк. 14–15.

військового суду і втрати згаданих маєтків»³⁴⁶. В. Потриковський як посесор Ординців і половини Мізочка згадується в документі про ліквідацію прав і сум на маєтках Острозької ординації (1755)³⁴⁷.

24 травня 1755 р. Луцький гродський суд вирішив провести 19 липня виїзне засідання на ґрунті Мізочка для розгляду суперечок між В. Потриковським і настоятелем Дерманського василіанського монастиря холмським єпископом Пилипом (Володковичем) й усім конвентом³⁴⁸. Пізніше справу перенесли на 1 вересня³⁴⁹, потім – на 30 жовтня³⁵⁰, 12 листопада³⁵¹ того самого року, а тоді – на 12 лютого 1756 р.³⁵² Здається, засідання таки відбулось, однак його ухвали сучасним дослідникам ще невідомі³⁵³.

Державця помер 19 червня 1755 р. Незважаючи на розпорядження, виписане в заповіті, В. Потриковського поховали 22 червня в Теофіполі, у парафіяльному костюлі Ордену Пресвятої Трійці (у каплиці Ісуса Розп'ятого)³⁵⁴, «відповідно до його чіткої диспозиції»³⁵⁵. Вочевидь, перед смертю тестатор змінив своє рішення з приводу місця останнього спочинку. Схоже, що в Теофіпольському конвенті на 30 серпня 1754 р. вже лежало й тіло його доньки Цецилії³⁵⁶.

ПОТРИКОВСЬКА (ПЕТРИКОВСЬКА) З РАЦЬБОРОВСЬКИХ МАРІАННА (бл. 1701–1771) – шляхтянка герба

³⁴⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 13.

³⁴⁷ Там само, ф. 141 (Зібрання Александра Чоловського), оп. 1, спр. 346, с. 20, 24.

³⁴⁸ Там само, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 101, 103.

³⁴⁹ Там само, с. 103.

³⁵⁰ Там само, с. 105.

³⁵¹ Там само, с. 109, 111.

³⁵² Там само, с. 111.

³⁵³ Там само, с. 125–126.

³⁵⁴ Там само, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 300.

³⁵⁵ Там само, арк. 301.

³⁵⁶ Там само, спр. 281, арк. 211.

Сліта. Назва батьківського роду походила від с. Раціборовичі в Освенцімському князівстві³⁵⁷.

Донька Войцеха Раціборовського й Агнешки з Лісецьких³⁵⁸. Мала рідного брата Адама-Міхала³⁵⁹. Вийшла заміж за *Войцеха*, сина *Вацлава Потриковського* та Катажини з Кулінських. Шлюбну угоду між Войцехом Потриковським і братом М. Потриковської, парнавським чашником А.-М. Раціборовським, укладено 24 квітня 1731 р., весілля призначено на 9 травня в Сухій Волі³⁶⁰. У подружжя народилися дев'ятеро дітей (див. *Потриковський Войцех*).

Із тексту, який з'явився після смерті М. Потриковської, постає, що її чоловік свого часу виклопотав для неї в острозького ордината кн. Януша-Олександра Сангушка право на довічне користування половиною Мізочка, а також Ординцями в Базалійській вол. Кременецького пов. на Волині³⁶¹. Щоправда, серед архівних матеріалів дому Потриковських зберігся документ, згідно з котрим Маріанна та її син Ян отримали від господаря право на пожиттєву посесію самих тільки Ординців³⁶² (акт від 5 квітня 1750 р. Войцех Потриковський подав до книг Кременецького гродського суду 8 лютого 1751 р.³⁶³). Натомість про довічне держання Мізочка не йдеться у жодному з відомих нам джерел, датованих періодом життя чоловіка посесорки. Ця обставина не завадила М. Потриковській та Янові Потриковському 21 червня 1755 р., невдовзі

³⁵⁷ Włodarski A. Rodzina. Warszawa, 1931. T. 15. S. 101. Генеалогію Раціборовських див.: ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 4 зв.

³⁵⁸ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 12; ч. 2, арк. 1, 376, 440 зв.

³⁵⁹ Там само, спр. 99, арк. 56.

³⁶⁰ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 304–306 зв.; спр. 200, ч. 14, арк. 496 зв.; спр. 99, арк. 56–57.

³⁶¹ Там само, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 13–13 зв.

³⁶² Там само, тека 1, ч. 1, арк. 15, 53–56; спр. 200, ч. 14, арк. 516 зв.

³⁶³ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 54 зв.–56.

після смерті чоловіка та батька (19 червня 1755 р.), юридично ввійти у володіння не лише Ординцями, а й половиною Мізочка³⁶⁴. Очевидно, мати й син показали судовим урядникам давніші документи, які засвідчували багаторічну присутність представників їхнього роду в цих населених пунктах. Схоже, 28 січня 1756 р. було здійснено опис ординатської половини Мізочка (чи витяг з опису), у якому зафіксовано дуже мало польових угідь і сіножатей. Прибуток із цього маєтку становив 260 злотих 15 грошів³⁶⁵.

Про відсутність формального права вдови на половину Мізочка, мабуть, дізналися сусіди, власники Мізоча – Юзеф Дунін-Карвицький і його дружина Гелена з Шембеків. Уже 4 листопада 1758 р. кн. Сангушко передав половину Мізочка в їхнє користування³⁶⁶. Опинившись перед загрозою втратити маєток, Потриковські вдалися до ордината. Для вирішення цієї проблеми кн. Януш-Олександр 1 січня 1760 р. підтвердив право Яна Потриковського і на половину Мізочка, і на Ординці. Навіть більше, ситуацію подано так, що 5 квітня 1750 р. мати й син Потриковські нібито здобули довічне право не тільки на Ординці, а й на половину Мізочка. Насамкінець господар скасував документ Карвицьким, виданий його канцелярією, «через неправдиві відомості та з намови»³⁶⁷.

Незрозуміло, яким чином була легалізована присутність М. Потриковської в Мізочку, проте вона й надалі користувалася цим маєтком. Тим часом подружжя Карвицьких, попри формальне скасування права, продовжувало домагатися половини цього поселення й навіть формально ув'язалось у його володіння (невідомо тільки, чи це сталося до 1 січня 1760 р., чи пізніше)³⁶⁸.

³⁶⁴ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 57–58 зв.

³⁶⁵ Там само, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 132.

³⁶⁶ Там само, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 59, 390–391.

³⁶⁷ Там само, арк. 59.

³⁶⁸ Там само, ч. 2, арк. 390–391, 394–397.

28 травня 1761 р. судовий урядник відніс до Мізочка позов із Головного коронного трибуналу, виданий на вимогу родини Карвицьких у зв'язку з начебто нелегітимним посіданням частини цього маєтку³⁶⁹. 2 червня 1761 р. до Луцького гроду прибув Мацей Бендзінський, уповноважений від Юзефа й Гелени Дуніних-Карвицьких та їхніх синів Яна й Кшиштофа, щоб скаржити проти М. Потриковської, її сина Яна й інших спадкоємців. Пленіпотент стверджував, що право на половину Мізочка стосувалося лише її чоловіка і припинилося з його смертю. Відтак її користування селом є незаконним. Карвицькі ж, одержавши дозвіл на половину Мізочка за наданням від 4 листопада 1758 р., хотіли заволодіти ним мирно і спокійно, чому перешкождала позивана. Це призвело до того, що вони самі ув'язались у володіння селом. Під час ув'язання слуга Потриковської сказав, що його пані теж має право на цей маєток, дане їй разом із небіжчиком чоловіком. Своєю чергою, позивач заявляв про неправомірне з боку Потриковських посідання Мізочка й отримання з нього прибутків³⁷⁰. У відповідь на це 8 червня 1761 р. до Луцького гродського суду прибула М. Потриковська, котра, зі свого боку, свідчила проти подружжя Карвицьких та їхніх дітей, звинувачуючи у спробі відібрати у Потриковських Мізочок і приєднати його до свого маєтку – Мізоча³⁷¹. Якими були подальші взаємини між М. Потриковською та Карвицькими, з'ясувати поки що не вдалося.

20 серпня 1771 р., незадовго до своєї кончини, Маріанна, довічна посесорка Ординців, поступилася маєтком на користь сина Яна й дозволила йому ув'язатись у володіння селом³⁷². Крім половини Мізочка та Ординців, вона певний час тримала від брацлавського підстоля, а згодом кременецького

³⁶⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 2, арк. 392–393.

³⁷⁰ Там само, тека 1, ч. 2, арк. 390–391.

³⁷¹ Там само, арк. 394–397.

³⁷² Там само, ч. 1, арк. 64–65.

чашника Мацея Лагановського в заставній посесії половину с. Собківці³⁷³.

20 вересня 1771 р. в с. Кароліна, що неподалік Базалії, М. Потриковська «по кільканасту тижневій хворобі» спорядила заповіт, у якому просила поховати себе в Теофіполі, поряд із чоловіком і донькою Цецилією. Грошові суми полоцька чашникова записала базалійському парафіяльному костьолу, теофіпольському костьолу, дедеркальським реформатам, межирицьким францисканцям, заславським бернардинам та іншим довколишнім католицьким згромадженням³⁷⁴. Наступного дня тестаторка переступила межу вічності. На момент смерті їй було 70 років. М. Потриковську поховали 30 жовтня того самого року в Теофіполі, у парафіяльному костьолі Ордену Пресвятої Трійці³⁷⁵. Ще до здійснення похоронних церемоній, 22 вересня 1771 р. син покійної Ян Потриковський поквапився ув'язатись у володіння частиною Мізочка³⁷⁶.

ПОТРИКОВСЬКИЙ МІХАЛ – шляхтич герба Кушаба³⁷⁷. Пращури цього роду мешкали в Сілезії. Потриковські писались «із Потрикоз» у Черській землі (Мазовія)³⁷⁸.

Одруживсь із Юзефатою³⁷⁹, донькою *Войцеха Потриковського* та *Маріанни з Раціборовських Потриковської*³⁸⁰. Шлюбну угоду з *Яном Потриковським*, рідним братом Юзефати, уклав 29 грудня 1776 р. в с. Ординцях Базалійської вол.

³⁷³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 413–414, 427.

³⁷⁴ Там само, арк. 440–443 зв.

³⁷⁵ Там само, арк. 444.

³⁷⁶ Там само, тека 2, ч. 2, арк. 59–60.

³⁷⁷ Там само, ч. 1, арк. 24.

³⁷⁸ Там само, тека 1, ч. 1, арк. 2; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4799, арк. 1; Okolski S. *Orbis Polonus*. P. 512–514; Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. *Rodzina*. T. 11. S. 360; T. 14. S. 304–306.

³⁷⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 26.

³⁸⁰ Там само, тека 1, ч. 1, арк. 4 зв.

на Кременеччині³⁸¹. Обіймав уряд новгородського (чи новгородського?) чашника (зг. 1778³⁸²).

22 квітня 1778 р. в Мізочку підписано орендний контракт, згідно з яким Я. Потриковський передавав у посесію М. Потриковському половину цього маєтку терміном на рік – від 23 квітня того до 23 квітня наступного року³⁸³. Очевидно, у зв'язку з цим контрактом підготували й інвентар частини села³⁸⁴.

У листі М. Потриковського до Я. Потриковського від 26 березня 1779 р. з Мізочка мовиться про перспективу втрати згаданого маєтку³⁸⁵. Останні відомі нам свідчення про перебування в цьому селі М. Потриковського – його лист до брата своєї дружини (?) від 12 травня 1781 р.³⁸⁶ та пленипотенція (повноваження), видана першим у Мізочку 10 жовтня 1781 р.³⁸⁷

ПОТРИКОВСЬКИЙ (ПЕТРИКОВСЬКИЙ) САМУЕЛЬ – шляхтич герба Кушаба. Пращури цього роду мешкали в Сілезії. Потриковські писались «із Потрикоз» у Черській землі (Мазовія)³⁸⁸.

Син Кшиштофа Потриковського й Анни з Беневських. Мав рідного брата Станіслава³⁸⁹. Одруживсь із Катажиною, донькою Вацлава Мисліборського. У них народилися діти – Вацлав та Адам³⁹⁰.

³⁸¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 24–25.

³⁸² Там само, спр. 279, арк. 8.

³⁸³ Там само, арк. 8–8 зв.

³⁸⁴ Там само, спр. 200, ч. 14, арк. 536.

³⁸⁵ Там само, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 28–28 зв.

³⁸⁶ Там само, арк. 30–31.

³⁸⁷ Там само, арк. 32.

³⁸⁸ Там само, тека 1, ч. 1, арк. 2; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4799, арк. 1; Okolski S. Orbis Polonus. P. 512–514; Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. T. 11. S. 360; T. 14. S. 304–306.

³⁸⁹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 3, 6, 12, 86; Boniecki A. Herbarz Polski. Cz. 1. 1899. T. 1. S. 246.

³⁹⁰ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 79.

У фіскальному документі від 7 червня 1662 р. виступає державцею Мізочка³⁹¹. До його рук маєток потрапив шляхом одруження: Катажина Мисліборська, досягнувши повноліття, певне, нагадала власникові про право отримувати прибутки із села доти, доки триватиме рід Мисліборських. 8 листопада 1671 р. в Межирічі острозький ординат кн. Олександр-Януш Заславський надав С. Потриковському, його дружині та їхнім нащадкам частину Мізочка, «яку [...] після небіжчика Мисліборського [...] тримає», в довічне користування з обов'язком нести військову службу (акт записано до луцьких гродських книг 14 березня 1696 р.)³⁹². Невдовзі між С. Потриковським і *Якубом Заренбінським*, посесором іншої частки ординатського Мізочка, виникли суперечки, для владнання яких кн. Заславський 6 грудня 1671 р. призначив комісію³⁹³. У 1680 р. Самуель заставив, очевидно, всю свою частку Мізочка на користь *Павла Скворонського*, проти чого 22 квітня 1681 р. протестував у Кременецькому гродському суді Казимир Вроновський³⁹⁴.

Схоже, що на схилку життя С. Потриковський мешкав у Дубні. На 1 жовтня 1699 р. вже фігурує як покійний. Того дня його син Вацлав оповідав у Луцькому гроді про сфальшування, за його словами, останньої волі батька³⁹⁵. Чи повернувся державця до фактичної посесії мізочківського маєтку – питання залишається відкритим.

ПОТРИКОВСЬКИЙ ЯН (бл. 1748³⁹⁶ – 1826) – шляхтич герба Кушаба. Пращури цього роду мешкали в Сілезії. Потриковські писались «із Потрикоз» у Черській землі (Мазовія)³⁹⁷.

³⁹¹ АЮЗР. Ч. 7. Т. 3. С. 118.

³⁹² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 29–30; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 27.

³⁹³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 28.

³⁹⁴ Там само, арк. 79–79 зв.

³⁹⁵ Там само, арк. 86–86 зв.; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 27.

³⁹⁶ ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4799, арк. 1 зв.–2.

³⁹⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 2; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4799, арк. 1; Okolski S. Orbis Polonus. P. 512–514; Uruski S., Kosiński A. A., Włodarski A. Rodzina. T. 11. S. 360; T. 14. S. 304–306.

Народився у родині *Войцеха Потриковського* й *Маріанни з Раціборовських Потриковської*³⁹⁸. Його рідними сестрами були: Вікторія (дружина *Феліціана Жулкевського*, вінницького підчашого, а згодом Яна Зельонки, смоленського підчашого), Магдалена (заміжня тричі: за Якубом Лагановським, галицьким підстолієм, за *Антонієм Непокойчицьким*, брест-литовським мостовничим, і за Феліціаном Вкринським), Юзефата (за *Міхалом Потриковським*, новгородським (чи новогрудським?) чашниковичем), Францішка (за *Каєтаном-Флоріаном Лістовським*), Брігіда (за Юзефом Плоновським, добжинським підстолієм), Тереза (за Яном Сवेशавським), Цецилія (за Юзефом Вежховським, венденським чашником) і Клара³⁹⁹.

Одружився з Йоанною (бл. 1763⁴⁰⁰ – після 16 січня 1806⁴⁰¹), донькою володимирського стольника Стефана Потоцького та Маріанни з Кулешів⁴⁰². Шлюбний контракт між Я. Потриковським і стрієчною тіткою Йоанни – Францішкою з Кулешів Дуніновою-Вонсовичевою укладено у Волиці на Кременеччині 11 лютого 1776 р., весілля призначено на 18 лютого в тому ж маєтку⁴⁰³. У подружжя народилися діти: Міхал-Вінцентій (бл. 1779/1782⁴⁰⁴–1813), хорунжий Кременецького пов., одружений із Теклею з Бейзимів; Войцех, маршалок Плоськирівського пов.; Антоній (нар. бл. 1787/1791⁴⁰⁵–1841),

³⁹⁸ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 4 зв.

³⁹⁹ Там само, арк. 4 зв., 7–7 зв.; спр. 281, арк. 211; спр. 188, тека 1, ч. 2, арк. 304–306 зв., 376, 423; тека 2, ч. 1, арк. 4–5; ч. 2, арк. 1, 276. Відомий Антоній Вежховський, але як підстолій венденський, натомість венденським чашником був Стефан Вижиковський (Urządniczy inflanscy XVI–XVIII wieku. Spisy / opr. K. Mikulski, A. Rachuba. Kórnik, 1994. S. 283, 286).

⁴⁰⁰ ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4799, арк. 1 зв.–2.

⁴⁰¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 3, арк. 33.

⁴⁰² Там само, ч. 2, арк. 1, 276; спр. 99, арк. 69.

⁴⁰³ Там само, спр. 99, арк. 73–73 зв.

⁴⁰⁴ ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 19–19 зв.; спр. 4799, арк. 1 зв.–2.

⁴⁰⁵ Там само, спр. 4799, арк. 1 зв.–2.

що побрався з Францішкою (†1876⁴⁰⁶) зі Скібіцьких⁴⁰⁷; Юзеф (нар. бл. 1787/1788⁴⁰⁸), хорунжий Пłosкирівського пов.; Маріанна (нар. бл. 1778⁴⁰⁹), дружина графа Станіслава Груї; Гелена; Анна (нар. бл. 1784⁴¹⁰), яка вийшла заміж за Анджея Лоховського; Тереза (нар. бл. 1792⁴¹¹), супутниця життя Еразма Бардецького; Францішка (нар. бл. 1789⁴¹²), пошлюблена з регентом Старокостянтинівського пов. Леоном Вояковським⁴¹³.

10 (або 12) серпня 1780 р. новгородський чашникович Ігнацій Островський продав Я. Потриковському сс. Люлинці і Слобідку в Кременецькому пов. за 100 тис. злотих⁴¹⁴. Згодом, у 1814 р. Я. Потриковський поступився Люлинцями на користь онуків – дітей свого, на той час уже покійного, сина Міхала. У 1797 р. набув сс. Липівку та Гречану в Пłosкирівському пов. Подільської губ.⁴¹⁵ Ще за життя Липівку передав синові Юзефові, а Гречану – Антонію. На довічному праві користувався Ординцями в Кременецькому (пізніше – Старокостянтинівському) пов. на Волині⁴¹⁶. Згідно з чотирирічним орендним контрактом, укладеним 27 квітня 1780 р. з Анною із Сапіг Яблоновською, тримав частину с. Перерослого і

⁴⁰⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 99, арк. 18.

⁴⁰⁷ Про їхню доньку Юлію див.: ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 99, арк. 24.

⁴⁰⁸ ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 1; спр. 4799, арк. 1 зв.–2.

⁴⁰⁹ Там само, спр. 4799, арк. 1 зв.–2.

⁴¹⁰ Там само.

⁴¹¹ Там само.

⁴¹² Там само.

⁴¹³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 4 зв.; тека 2, ч. 2, арк. 231, 262 зв.–263; ч. 3, арк. 3, 6, 10, 14, 16, 35, 53, 102, 103; спр. 99, арк. 20. За іншими відомостями, двоє із синів мали імена Міхал і Матеуш-Вінцентій (ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 7).

⁴¹⁴ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 2, арк. 101–102 зв.; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 50–50 зв.

⁴¹⁵ ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 25–26 зв.

⁴¹⁶ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 2, арк. 262–266 зв.

с. Гурщину у Вілійському ключі Кременецького пов.⁴¹⁷ Деякий час був посесором Базалії, власності кн. Сапіг⁴¹⁸.

Обіймав уряди: полоцького (чи плоцького?) чашника (зг. 1776)⁴¹⁹; смоленського хорунжого (з 30 листопада 1777 р.)⁴²⁰; мальборкського підкоморія (з 22 грудня 1791 р.)⁴²¹. На схилі життя, можливо, титулувався старокостянтинівським хорунжим (у джерелах фігурує з абрєвіатурами «ChS», «CS»)⁴²². Дивно, але 27 січня 1791 р. Я. Потриковський саме як полоцький чашник у Кременецькому гроді записав своїй дружині Йоанні 18 тис. злотих⁴²³.

Із тексту, який з'явився після смерті матері Я. Потриковського – Маріанни з Раціборовських, випливає, що її чоловік, Войцех Потриковський, свого часу виклопотав для неї в острозького ордината кн. Януша-Олександра Сангушка право на довічне користування половиною Мізочка, а також Ординцями в Базалійській вол. Кременецького пов. на Волині⁴²⁴. Щоправда, серед архівних матеріалів дому Потриковських зберігся акт, згідно з котрим Маріанна Потриковська, а також її син Ян набули від господаря право на пожиттєву посесію самих тільки Ординців⁴²⁵ (документ від 5 квітня 1750 р. Войцех Потриковський подав до книг Кременецького гродського суду 8 лютого 1751 р.⁴²⁶). Про можливість родині Войцеха Потриковського держати Мізочок довічно не сказано в жодному з відомих нам джерел, що з'явилися за життя цього

⁴¹⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 279, арк. 9–10.

⁴¹⁸ Там само, спр. 188, тека 2, ч. 2, арк. 74, 97–99.

⁴¹⁹ Там само, ч. 1, арк. 24.

⁴²⁰ Там само, ч. 2, арк. 75, 179 зв., 184, 186, 192, 194; ч. 1, арк. 2, 6, 11, 41, 63; ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 33, 34.

⁴²¹ ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 29.

⁴²² ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 2, арк. 268, 269.

⁴²³ Там само, спр. 99, арк. 78–78 зв.

⁴²⁴ Там само, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 13–13 зв.

⁴²⁵ Там само, тека 1, ч. 1, арк. 15, 53–56; спр. 200, ч. 14, арк. 516 зв.

⁴²⁶ Там само, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 54 зв.–56.

шляхтича. Ця обставина не перешкодила М. Потриковській із сином Яном 21 червня 1755 р. юридично ввійти у володіння не тільки Ординцями, а й половиною Мізочка⁴²⁷. Очевидно, вони представили судовим урядникам давніші акти, які доводили багаторічну присутність їхніх предків у цих селах.

Про відсутність засвідченого права вдови на половину Мізочка, схоже, дізналися сусіди, власники Мізоча – Юзеф Карвицький і його дружина Гелена з Шембеків. Тож 4 листопада 1758 р. вони отримали від кн. Сангушка документ, на підставі якого ординатська частка Мізочка відходила їм⁴²⁸. Передчуваючи втрату маєтку, Потриковські звернулися до ордината. Для вирішення проблеми кн. Януш-Олександр Сангушко 1 січня 1760 р. документально підтвердив право Я. Потриковського на Ординці... і на половину Мізочка. Навіть більше, ситуацію в цьому акті подано так, що 5 квітня 1750 р. мати й син Потриковські нібито здобули довічне право не лише на перше село, а й на друге. Насамкінець ординат нівелював документ Карвицьким, виданий його канцелярією, «через неправдиві відомості та з намови»⁴²⁹.

20 серпня 1771 р., за місяць до смерті, М. Потриковська, довічна посесорка Ординців, поступилася маєтком на користь сина й дозволила йому ув'язатись у володіння селом⁴³⁰. 22 вересня 1771 р., наступного дня після кончини матері, Я. Потриковський увійшов у держання й частини Мізочка⁴³¹.

20 квітня 1774 р. в Ординцях уклали орендний договір, за яким Я. Потриковський, рідний брат Францішки з Потриковських Лістовської, передавав її чоловікові, *Кастанові-Флоріану Лістовському*, половину Мізочка на термін від 23 квітня 1774 р. до 23 квітня 1775 р.⁴³² Проте, вочевидь, К.-Ф. Лістовський

⁴²⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 57–58 зв.

⁴²⁸ Там само, арк. 59, 390–391.

⁴²⁹ Там само, арк. 59.

⁴³⁰ Там само, арк. 64–65.

⁴³¹ Там само, тека 2, ч. 2, арк. 59–60.

⁴³² Там само, спр. 279, арк. 11–12.

перебував у маєтку довше, бо один із господарських паперів він підписав тут ще 3 травня 1778 р.⁴³³

22 квітня 1778 р. в Мізочку з'явився орендний контракт, відповідно до котрого державця передавав у посесію новгородському чашнику *Міхалові Потриковському* половину цього маєтку терміном на рік – від 23 квітня того до 23 квітня наступного року⁴³⁴. Певне, у зв'язку з цим підготували й інвентарний опис частини села⁴³⁵.

8 березня 1779 р. у Мізочку Малаховські (успадкували ординатську частину Острожчини після свого батька, коронного канцлера Яна Малаховського⁴³⁶) і Я. Потриковський провели між собою якісь переговори⁴³⁷. У листі Міхала Потриковського до Я. Потриковського від 26 березня 1779 р. з Мізочка говориться про перспективу втратити цей маєток⁴³⁸.

Остання відома нам згадка про перебування Я. Потриковського в Мізочку зафіксована в реєстрі офірного податку (кінець 1780-х – початок 1790-х рр.)⁴³⁹. У документі від 1797 р. це село як власність того шляхтича вже не фігурує⁴⁴⁰.

Помер в Ординцях 17 квітня 1826 р. Похований на цвинтарі в Базалі⁴⁴¹.

⁴³³ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 43.

⁴³⁴ Там само, спр. 279, арк. 8–8 зв.

⁴³⁵ Там само, спр. 200, ч. 14, арк. 536.

⁴³⁶ ДАРО, ф. 22, оп. 4, спр. 48, арк. 5.

⁴³⁷ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 200, ч. 14, арк. 504.

⁴³⁸ Там само, спр. 188, тека 2, ч. 1, арк. 28–28 зв.

⁴³⁹ АРК, Archiwum Małachowskich z Białaczowa, sygn. 296, s. 1–3. Цей документ не містить дати, однак згадка про офірний податок дозволяє віднести його появу на період від 1789 р. (пор.: Крикун М. Офірний реєстр Брацлавського воєводства 1789 р. С. 471–552), а вказівка на [Кшиштофа] Карвицького, посесора (власника) Мізоча, як волинського депутата [на Чотирирічний сейм] звуває хронологічні рамки до 1788–1792 рр. (див.: Pułaski K. Kronika polskich rodów szlacheckich... T. 1. S. 94; Pachowski J. Karwicki Krzysztof Dunin. S. 153).

⁴⁴⁰ ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4799, арк. 1 зв.–2.

⁴⁴¹ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 2, ч. 2, арк. 1.

Потриковські наприкінці XVIII – на початку XIX ст., як і решта представників шляхетського стану, постали перед вимогою уряду Російської імперії підтвердити своє походження. Відтак 2 грудня 1802 р. було укладено документ під назвою «Вивід шляхетської родовитості урожононих Потриковських», наприкінці якого йдеться про підтвердження шляхетства Янові Потриковському, а також його синам Міхалові, Антонію та Юзефові⁴⁴².

Черговий указ, пов'язаний із засвідченням знатного походження для Я. Потриковського, його сина Міхала та онука від останнього – Абдона-Едуарда-Ігнація-Павла (нар. 1805⁴⁴³), чомусь з'явився аж у 1851 р., коли ні Яна (†1826), ні Міхала (†1813) вже не було. Живим міг бути тільки згаданий щойно Міхалів син⁴⁴⁴.

Протягом 1859–1860 рр. у Подільській губ. шляхетство підтвердив син Я. Потриковського – Юзеф-Ян-Еразм Патриковський (саме у такій формі його прізвище зазначене в документі) із донькою Климентиною⁴⁴⁵. Та чи не відійшли й вони вже на той час до вічності – цього наразі не знаємо.

На такому тлі доволі курйозним є те, що рід інших Потриковських, використовуючи документи «мізочківсько-ординецьких» (чи то дуже далеких родичів, чи однофамільців) та збіг імен і прізвищ осіб, конструював свою генеалогію, теж починаючи її від Кшиштофа Потриковського, батька Самуеля⁴⁴⁶.

⁴⁴² ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4797, арк. 27–28.

⁴⁴³ Там само, арк. 8.

⁴⁴⁴ Список дворян Волинской губернии. Житомир, 1906. С. 119. Пор.: Легітимована правобережна шляхта (кінець XVIII – середина XIX ст.). Біла Церква, 2006. Т. 5: Список легітимованої шляхти Волинської губернії / укл. С. Лисенко, Є. Чернецький. С. 63.

⁴⁴⁵ Список дворян, внесених в дворянскую родословную книгу Подольской губернии. Каменец-Подольск, 1897. С. 80.

⁴⁴⁶ ДАЖО, ф. 146, оп. 1, спр. 4800, 4801.

СКОВРОНСЬКИЙ (СКАВРОНСЬКИЙ) ПАВЕЛ – шляхтич герба Тупа Підкова (з відмінністю)⁴⁴⁷.

Держав у заставі або оренді від *Самуеля Потриковського*, очевидно, всю належну йому частку Мізочка, яку отримав у 1680 р. Проти цієї трансакції 22 квітня 1681 р. протестував у Кременецькому гродському суді Казимир Вроновський⁴⁴⁸. Як посесор Мізочка вказаний в акті від 5 червня 1683 р. з приводу претензій, пред'явлених йому Дерманським василіанським монастирем, посесором неординатської частини мізочківських ґрунтів⁴⁴⁹ (документ вписали до луцьких гродських книг 28 серпня 1717 р.⁴⁵⁰). Одне з історичних джерел повідомляє про двір П. Сковронського в Мізочку⁴⁵¹.

ХОМЕНТОВСЬКА Н. Названа посесоркою Мізочка в жовтні 1652 р.⁴⁵² Ймовірно, йдеться про вдову Міхала Хоментовського, який у 1650–1651 рр. виступав державцею сусіднього щодо Мізочка с. Лебеді – маєтку острозького ордината кн. Владислава-Домініка Заславського. У жовтні 1652 р. в Лебедях посесоркою вже фігурувала «*Міхалова Хоментовська*»⁴⁵³.

⁴⁴⁷ Niesiecki K. Herbarz Polski, powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych / wyd. J.-N. Bobrowicz. Lipsk, 1841. T. 8. S. 391.

⁴⁴⁸ ЛННБ, відділ рукописів, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 79–79 зв.

⁴⁴⁹ Там само, арк. 33–34; спр. 200, ч. 14, арк. 498 зв.; ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 129.

⁴⁵⁰ Там само, ф. 5, оп. 1, спр. 6746, с. 129.

⁴⁵¹ Там само, ф. 91, спр. 188, тека 1, ч. 1, арк. 33 зв.

⁴⁵² Національно-визвольна війна... С. 637.

⁴⁵³ Там само. С. 501, 573, 659; АЮЗР. Ч. 7. Т. 2. С. 470.